

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 36 (436), serie nouă. Miercuri 20 octombrie 1999. Preț: 3.000 lei

„Pe tot parcursul romanului lui **Dumitru Radu Popa** nu poate fi reperat nici măcar un cuvânt care să dea impresia că avem de-a face cu un complex al provincialului sau cu un alogen orgolios”.

(Tudor Vlădescu)

CONSTANTIN NOVAC

Mi-a plăcut să mă cocozez sub grija zilei de mâine a publicației, după cum, dobrogean fiind, am ținut pățimaș la dorința de a cuprinde Dobrogea într-o revistă de cultură.

COSTACHE ANTON

Mă îndreptam spre ușă umilită și învinsă. Mă stăpâneam cât puteam să nu plâng, dar în clipele acelea simțeam că nu era soră cu mine. Că eram două străine. Și așa am rămas toată viața. Nu știu dacă a fost la vreunul din concertele mele. Și ea să fiu sinceră, nici eu n-am fost la concertele ei. Dar eu nu am inimă de gheață.

CAZUL BARANGA (I)

Că Aurel Baranga a intrat într-un con de umbră se observă, că piesele lui au trecut pe o linie moartă devine o evidență. Motivele sunt multe, dar nu indeajuns cunoscute. Și, în acest context, se ivesc unele texte prin care unii urmași încearcă să-l pună într-o altă ipostază, diferită de aceea cunoscută de contemporani. Numai din dorința de a restabili adevărul unui caz (și, prin acesta, al unei epoci) încercăm să aducem în lumină câteva fețe ale personalității dramaturgului. ● Intrigată (derutată?) că A. Baranga a ieșit din atenție și din ierarhii, Marcela Rusu (ultima soție a autorului) se exprimă ferm: „Era un om excepțional și lucrul acesta a creat mari invidii, care nu s-au stins nici până astăzi. Aurel Baranga n-a făcut mai multe compromisuri decât ceilalți scriitori, dar la el s-a văzut mai mult, pentru că a avut mai mult succes“. Rămași, doar pentru o vreme, perplecși, nu ne grăbim să scoatem în arhive, fiindcă multe *adeziuni* și *ode* am putea descoperi acolo, ci ne bazăm (deocamdată!) pe memorie. Că Marcela Rusu l-a văzut (și simțit) dintodeauna „frumos, deștept, câștiga bine, avea succes (...), fermecător“ ș.a. e treaba domniei sale. Doar i-a fost soț. Dar să arunce cu nonșalanță atâtea epitete, când judecățile critice presupun cu totul altceva, parcă situația asta nu-i deloc de invidiat. Ceea ce ne amuză pe noi, în primul rând, e starea compromisurilor. ● Pentru acestea, care n-au fost deloc puține, dimpotrivă, fiindcă nici un scriitor român (de valoare) nu l-a putut egala, Geo Bogza se exprima cam așa: voi scrie la Urzica (unde numitul era șef) doar atunci când Baranga va fi spânzurat de limbă în piața publică. Să credem, ca și Marcela Rusu, că reacțiile reporterului veneau dintr-o mare invidie. Dar, atenți noi în epocă la jocurile conjuncturale, ne amintim că autorul Mielului turbat scria cele mai encomiastice texte care-l vizau pe Ceaușescu. ● În starea de tensiune generală care a cuprins pe intelectualii anului 1971, când se lansau faimoasele teze, la fel de faimosul Baranga se exprima: bine că a apărut așa ceva, fiindcă eu nu știam ce să mai scriu și cum să mai scriu. Ce hiatus s-a creat atunci între scriitori, o știm cu toții, mai ales că slugarnicii aveau să-și facă încă o dată datoria. Și, după cum se știe, Baranga era cap de coloană. Fiindcă părea oarecum dotat, orice ieșire a sa conta. Poate de aceea e mai demn de condamnat acum.

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul

Cu sprijinul Fundației Soros pentru

o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (reductor-șef)

Liviu Crișan (tehoredactor)

Simona Galatchi (corector)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,

telefon 659.67.60,

fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala

sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROI.

Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înserisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

putem fi citați pe internet la adresa:
<http://bic.romlit.ro/email/luceafarul@bic.romlit.ro>

CĂLINESCU, OPORTUNIST?

de HORIA GÂRBEA

Răspunsul adevărat este probabil unul mai puțin radical decât cele mai multe care s-au dat cu acest prilej. A fost Călinescu oportunist?

Ne place s-o credem. Ne place să credem că nu era "optimist" din convingere. De altfel, la inteligența lui, e clar că nu putea aproba tot ceea ce se întâmpla în România. Totuși el a fost, chiar înainte de război, un om de stânga. Se poate ca, până la un punct, să fi crezut că e onorabil să inergă alături de noul regim. E clar că, dacă s-ar fi opus direct regimului, acesta nu l-ar fi cruțat dar e probabil că nici nu a luat în calcul o asemenea atitudine. Bolșevicii aveau nevoie de el și s-a ajuns astfel la conviețuire. Călinescu era oarecum acceptabil, pentru ei nu fusese nici mistic, nici de dreapta. Altfel ar fi avut soarta lui Ion Barbu sau a lui Blaga, în cel mai bun caz.

Călinescu avea antecedente care permiteau să fie "atras" chiar dacă sub un control strict și cu condiția de a nu mai preda. Semnalul din '49 a fost clar: a fost scos de la Catedră. Ce mai putea urma? Sigur, ar fi fost de dorit pentru imaginea lui să se fi opus, dar câți s-au opus cu adevărat? El a înțeles că în România comunismul va dura mai mult decât el și, de altfel, a avut dreptate, din păcate. O chestiune de supraviețuire.

Dar cum să-l judeci aspru pe Călinescu acum, când slugi comuniste care s-au pretat la porcării mult mai mari, neavând nici pe departe opera lui Călinescu, se bine-mersi în posturi guvernamentale sau fac pe analiștii politici și directorii de opinie? Călinescu este, indiscutabil, vinovat de nesinceritate într-o parte a scrierilor lui. Are și multe circumstanțe atenuante. Asta-i situația. Oricum nici atitudinea după '49 nu scade opera anterioară, nici scrierile sale valabile nu pot scuza nimic. Dacă există scuze, ele vin numai din teama omenească a oricui are de ales între libertate și pușcăria comunistă. Câți dintre noi, puși în fața unei asemenea alternative, am fi reacționat așa cum ne place să credem că am face-o?

acolare

VERDICTELE SEMIDOCTILOI

de MARIUS TUPAN

Pentru un intelectual de rasă, noțiunile tranșante, de bine și de rău, sunt greu de acceptat, când în această operație concură mai mulți factori. Depinde care-s judecătorii, care-i contextul istoric și ce interese sunt la mijloc. Stăpâniți de patimi și complexe, semidoctii sar mereu peste cal (era să zicem peste bună-cuviință) și hotărăsc, cât ai clipi din ochi, ce merită să fie evaluat sau diferențiat, fiind incapabili să așeze faptele sub semnul relativității. Ei sunt mercu dispuși să ofere verdicte categorice sau să execute opere, fără ca măcar să le consulte. Iar, dacă totuși o fac, ajung tot cam la aceleași rezultate: grație pregătirii lor sumare și înversunărilor funciare. Cuibărită în prima parte a vieții sale literare sub ștrașina unui răsfățat al regimului, miruită de acesta dar și de acoliții revoluționarului cu vorbe unsuroase, o condeieră se crede deja în vecinătatea zeilor și împarte otrăvuri celor care nu-i urmează calea sau nu se închină la statura sa. Ba chiar descoperă grave anomalii într-un domeniu, în acela în care ea a avut eșecuri proporții. Și, când se uită în oglindă în loc să se îngrozească, vede machipurile altora: hâde și deformate. În vârstă dificilă, multe se mai întâmplă! Ca și la un alt congener al ei. Intrat în literatură prin proteje asemănătoare (n-am zis încă de fusese zbate să facă pustiu în jurul său speranța că așa i se va observa mai statura impunătoare. Nu realizează însă că abia în această ipostază trădează și mai abitur suficientă megalomania. De puținătate sufletească n-am vrea să mai vorbim. Orice gest reprobabil se întoarce, în împotriva celui care-l declanșează. Literatura nu-i un complex hidraulic electronic, care poate fi comandat prin butoane și pârghii de susținere un univers cu legi imprevizibile, nimeni nu se poate lăuda că l-ar putea supraveghea și dirija. Dar ei, semidoctii n-au ezități nici în aceste situații continuând să se dea în spectacol.

LIBERTATEA ȘI PERSPECTIVA ISTORICĂ

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Cuvântul este dat diplomatului (până la urmă și omului, am putea adăuga, în contul experienței pe care o facem zilnic, în lume) ca să își ascundă gândul", spune incomparabilul Charles Maurice de Talleyrand, iar noi am putea parafraza binecunoscuta expresie pretinzând că marele om politic, acela despre ale cărui acte se scriu cărțile creatoare de identitate ale națiunilor, produce evenimentul istoric pentru a lăsimula adevăratul flux al istoriei. Mai toate izbzoaițele devastatoare și importante nu fac decât să scundă o vreme, de ochii umanității, evoluția reală a marilor forțe modelatoare ale umanului. În spatele amenințărilor nucleare evoluează, în unu-două între secrete ale lumii, sub adevăratele constelații ale puterii, o cibernetică militară care va schimba decisiv politica internațională a întregului spațiu planetar, comutând toate principalele determinări ale existenței omenești. Oare acesta să fie singurul aspect problematic al relațiilor om-istorie? De o parte este, deci, în joc esențialul și necesarialul istoric - de cealaltă parte se situează însă dilema: real sau ireal în istorie. Prima dintre aceste probleme se include în sfera axiologiei, cea de a doua aparține, evident, ontologiei umanului - ambele însă vizează apta pentru existență. Spre deosebire de toate celelalte ființe ale creației, omul este capabil să apună existenței inexistența, să absoarbă existența în într-o altă existență - așa cum ar face un animal omnivor devorându-și prada -, ci în neființa totală, în existența cea mai necondiționată. Ierarhiile false, formațiile inautentice creează o lume de umbre care aspiră și anihilează lumea obiectelor veritabile. Lucrurile, în jurul omului nu există decât prin valori care acestea pot fi foarte ușor falsificate, stupid și arhatizate, respinse, deformate.

Atunci când cineva propune rescrierea literaturii omâne în funcție de relația dintre scriitorii ceniilor trecute și comunismul - sau ea - propune

inițierea unei enorme agresiuni împotriva intelectului în formare, al unei națiuni, asupra părții de intelect adult, încă valid, restant astăzi. Ceea ce se oferă receptorului de artă eventual de literatură, este o substituție de criterii - istoria literară este o istorie a unei evoluții estetice, este relatarea, analiza și reconstituirea unei evoluții a expresivității limbii și, în nici un caz, nu are de ce fi o disciplină care să își atribuie un prim-plan de sociologie și psihologie politică și de morală. Prostia - spunea un remarcabil psiholog și filosof - este o simplă chestiune de confuzie la nivelul criteriilor. A fi acceptat să porți o mără a comunismului în cultură nu putea fi lipsit de consecințe în planul valorii literare, al criteriului estetic. Louis Aragon, scriitor ale cărui începuturi nu au fost lipsite de promisiuni, a evoluat aproape lamentabil în următoarele scrieri din cauza evidentă a conformismului generalizat, pretins de ideologia sa - exemplul irefutabil este oferit chiar de Les Communistes, însă deriva capacității sale de a realiza valoarea este evidentă în tot ceea ce a mai publicat. Vladimir Maiakovski a fost un poet de geniu - comunist fiind, nesfârșitul lui talent este perfect vizibil în Norul în pantaloni și destul de vizibil în În gura mare. Pentru restul poemelor sale nu ne poate rămâne decât jena, mila și regretul. Problema literaturii române nu este aceea dacă un scriitor sau altul a avut o adeziune comunistă, de partid sau de ideologie a artei, ci aceea extrem de gravă că oamenii care au scris Frații Jderi, Patul lui Procust, Principele sau Moromeții au publicat, la joncțiunea cu sistemul comunist, Mitrea Cocor, Turnul de fildes, Incognito sau Mări sub pustiuri. Ceea ce pot face istoricii literaturii române, în tratate, sau în școli ori facultăți, este să releve lumina și întunericul din cărțile scriitorilor mai mari sau mai mici, lumina și întuneric revelatoare pentru dinamica unor conștiințe prinse, mai mult decât dezavantajos și uneori degradant, în furtunile secolului. Pe de altă

parte, o istorie a evoluției conștiinței politice românești nu va putea ocoli analiza supunerii intelectuale în fața comunismului, a celorlalte extremisme, destructivitatea disprețului românesc, mult prea răspândit în fața valorilor proprii națiuni, stupiditatea exagerării naive a valorilor naționale, cu mult mai prețioase așa cum sunt și atâtea câte sunt și multe altele. Atunci când se va constata, obiectiv și pătrunzător, răul făcut de furia comunistă conștiinței românești și literaturii române se va constata, de asemenea, în chip natural și ușor, ce rău a produs furia anticomunistă, furia nonapartenenței politice, a neutralității, căci răul nu este ignoranță sau parțialitate, ci ignoranța care se pretinde cunoaștere și parțialitatea care se pretinde integralitate. O dată operațională în istoria literaturii, metoda disjuncției criteriilor, ea ar putea fi extrapolată fericit în spațiul istoriei politice, sau al istoriei generale.

Ceea ce însă a fost sau nu a fost, în timp, în durată, în istorie, depășește, ca întrebare, cu mult, orice problemă de ierarhie valorică. Pentru a introduce problema: Aurel Rău publică de curând o scrisoare a lui Ioanichie Olteanu, din anii cincizeci, în care acesta face, pentru partidul comunist, câtorva intelectuali, o descriere de personalitate. Nu are importanță cum țese Ioanichie Olteanu dintr-un asemenea act, revelator cu privire la relațiile intelectuale în cadrul românității (pentru că nu are nici o importanță persoana sa); o serie de scriitori cunoscuți se vor clarifica probabil, într-o oarecare măsură, în legătură cu modul în care sunt văzuți uneori, ci înșiși sau confrăți ai lor; important pentru toată lumea, și pentru istoria noastră, este portretul făcut de Olteanu lui Lucian Blaga: personalitate insignifiantă politic, mai curând obedientă față de acțiunea practică a comunismului, prea puțin influentă filosofic, lipsită de o autentică marcă universitară. Jean Paul Sartre a afirmat că libertatea umană este totală, că omul poate, prin atitudinea sa prezentă, să își redefină trecutul; un act salvator sau o crimă comisă în trecut pot fi recreate în prezent, ca realitate a lor, de un spirit liber. Trebuie să acceptăm acest adevăr și să îl extindem la istorie: evenimentul istoric trecut este ceea ce îl face să fie, în chip liber, actualitatea. Lucian Blaga a fost - și este și astăzi (așa precum Eminescu, Arghezi, Rebreanu, Călinescu, Sadoveanu, Vulcănescu, Preda, Stănescu, Steinhardt) - ceea ce noi, acum, merităm ca el să fi fost și să fie încă.

minimax

Citeam nu prea de mult într-o gazetă declarația unui lider al romilor care a făcut rețetă în toată presa deși nu făcea altceva decât să entileze o idee cu state vechi în bărsa cotidiană: cândva, în secolul ce va să vină, populația României va fi majoritar brunetă - scris așa cu litere italice fiind că există destul țigani blonzi și cu ochi lbaștri. Printre demografi, dar nu numai, înainte, cito voce, după '90 cu tam-tam, de mult se tot întură perspectiva asta a schimbării la față, sau la auge, care amenință poporul român, așa cum rezultă dințifice, deci fără doar și poate, din prognozele demografice. Amenințarea: las' c-o să vedeți și voi majoritarii cum devine socoteala când o s-ajungeți minoritari! Coșmar nu alta pentru românii verzi! Iubia e-am mai scăpat de unii, că i-a vândut Dibaciul în bucătă, bozgorii ne potopesc Ardealul și, uite, că ulaoacheșii, dacă nu i-a făcut el pe ei, Antonescu, ori ne facă ei pe noi. Și toate ni se trag numai de la războaia asta cu drepturile omului care, sanchi, ne-a săpat de dictatură, da-n schimb am ajuns de beliește, noi români în țara noastră pentru care și-au rrit sângele strămoșii. Doamne, păi să fi trăit nea Icu, mai apuceau să-și facă mendrele pe-nici tot puul de putregaiuri propășite de aiurea!? Și, dar prios vorbind, ar fi multe de povestit despre prhotul asta ideologie naționalist-colectivist ocucal în mintea bieților oameni de propaganda unismului târziu și care a fost revalorificat de arășii după „revoluție”. A fost și este, fiindcă rtrida se joacă, după cum prea bine poate fi văzut la M.R., Antena 1, Tele7abc, sau citind gazete ca Atac persoană, România Mare, Politica, ori varianta r disimulată: Adevărul. Efectul? Una dintre

RROMANIZAREA

de ȘERBAN LANESCU

principalele resurse ale învățării unei paraponiseli antioccidentale, anticuropene și, mai cu seamă, antiamericane, pentru a ne întoarce democratic, acolo de unde nici n-am plecat, în sfera de influență a marelui vecin.

Pentru a reveni însă la chestiune, până la rromanizarea demografică a României este în curs și într-un stadiu atât de avansat încât greu de spus dacă reversibil - rromanizarea culturală, gândind termenul «cultural» în accepția-i cea mai largă. După ce am văzut operate cu țigani gen «Șatra», frumoase dar false, filmul lui Kusturica adus în realitatea românească actuală provoacă impactul șocant al revelației, deodată fiindu-ți evident că trăim în «Vremea țiganilor». Ce-i drept, e vesel, da'e și cu sucar, sucar dus până la tragic. Fiindcă - fără nici un fel de pretenție a unei prezentări sistematice ce depășește cu mult un text de gazetă - trăim în și din mitologie, raționalitatea fiind recurent sacrificată în favoarea afectivității aberante. Fiindcă zi de zi, una vorbim și bașca ne înțelegem. Fiindcă babaroasele ar trebui să fie pomenite în imnul național, «Deșteaptă-te române că se urage televizorul la ProTV!». Fiindcă orice ni s-ar întâmpla, nimic nu rezistă să nu fie prilej de mișto. Fiindcă iubim panorama. Fiindcă toleranța înseamnă promiscuitate și să te faci frate cu dracu' până treci puncia. Fiindcă suntem creștini

utilitariști și maica noastră, biserica ortodoxă națională, e folosită, da' cu voia-i, în cele mai lămești târășenii. Fiindcă economia românească nu mai e nici etatistă, nici capitalistă, nici măcar mafiotă, ci prăduiește care cum poate în funcție de gașcă. Fiindcă statul de drept e o sandoseală mimată, maimușărită, în timp ce fiecare își face dreptate cum poate, cu șpaga, cu japea sau cu țeapa, cu orice ține, că românii știe să fure nu oul de sub găină, ci zahărul din ceai. Fiindcă suntem isteți foc, da'ne păcălim numai noi între noi. Fiindcă suntem ipocriți și fanfaroni. Fiindcă ucidem pe la spate și atacăm în haină. Tot ceea ce vezi în «Vremea țiganilor», cu bune și cu rele, cu urte (unele groțesti) și cu frumoase (unele sublime), totul poate fi regăsit și echivalat în viața românilor, cu modele atitudinale și comportamentale articulându-se într-un sistem coerent bazat pe falsificarea tuturor valorilor: adevăr, dreptate, cinste ș.a.m.d. asta nu doar pe stradă sau în Piața Matache Măcelarul, ci pretutindeni, cu participarea întregii ierarhii sociale. Mutații produși de regimul totalitar comunist, lăsați în libertate, se rromanizează cultural și e pe cale să se nască altă lume încât dacă se va produce cândva și rromanizarea demografică ea nu va fi decât împlinirea procesului.

L

ÎN CE DIRECȚIE SE TRVERSEAZĂ WASHINGTON SQUARE?

de TUDOR VLĂDESCU

Din fericire pentru cititori, subiectul unui roman poate face parte din lumea lucrurilor mici. Mai ales în anii nouăzeci, o scriere despre o lăcustă, un borcan sau un creion este de multe ori mai interesantă decât marile poeme eroice sau literatura de postavangardă, cu condiția ca aceste elemente de detaliu să fie încadrate într-un univers estetic de tip oniric. Dumitru Radu Popa reeditează cu *Traversând Washington Square* o demonstrație uitată, dar binevenită în spațiul destul de abstractizat și ermetic al literaturii de azi. Demonstrația are în sine un singur obiect, care nu este ușor de localizat, și nu se regăsește altundeva decât în zona neocupată astăzi a scriiturii de idei. În acest context, punctul de focus declarat din titlu, un loc de referință din New York, trece, ca obiect literaturizabil, pe planul doi.

Dumitru Radu Popa face o inversare de paradigmă. Cea dintâi, sesizabilă la prima vedere, se înscrie în demersul mitizării unui spațiu necunoscut, al inițierii prin explorare, al descoperirii și revelației generate de un univers nou. Pe parcursul romanului se revine aproape recurent asupra obiectului-focus. Romanul se deschide plat, cu descrierea unui Washington Square de azi. „... Ori ar putea fi persoane cu figuri sumbre - meru celeași! - plimbându-și câinii pe peluze, cu aerul resemnat al pedepsei zilnice, și atât de liber consimțită! Ca să nu mai vorbesc de *joggerii* galopând cu pas regulat, asudați în costumele lor de plastic, tineri și bătrâni, mai toți cu *walkman*-uri pe urechi, respirând din rărunchi aerul cel mai poluat din New York, și convingși, cu toate acestea, că își îmbunătățesc sănătatea ...” (p.10). Acest tip de deschidere este caracteristic romanelor de atmosferă, care astăzi interesează mai mult pe specialiști și în care contextul romanului lui Dumitru Radu Popa are rolul unui filtru: exportul de informație este condiționat de rezistența cititorului la pasaje pur descriptive. Același tip de filtru, dar care, aparține, în schimb, unui alt registru, este pasajul pe care l-am numit *Washington Square History*: „E ceva cu totul ludic în ceea ce se petrece în acest parc, de fapt mult mai mare prin ceea ce se întâmplă acolo decât dimensiunile lui fizice. Poate tocmai de aceea, dând timpul în urmă, Washington Square a devenit faimos printr-o serie de pretexte precum romanul omonim al lui Henry James...” (p.119).

Am numit *filtru* aceste abordări din perspectiva tonului narațiunii, un ton care, în contextul literaturii de azi, este mult prea *patronizing* și didactic pentru un gust format în

direcția unei libertăți cât se poate de mari de interpretare din partea cititorilor. Atipicitatea romanului lui Dumitru Radu Popa constă, în primul rând, în refuzul de a se conforma alinierii la stilul *politically correct* al post-modernității.

Până a ajunge la paradigma a doua, cea inversată, ar trebui să atingem un punct sensibil al romanului, anume stilul confesiv-intelectual, care nu lasă prea mult loc unei desfășurări a formulei narrative propriu-zise. Vlad este soțul Sophiei, iar Linda Olsen, obiectul pasiunii lui Vlad, are ceva din aerul unei Lolita intelectuale. Pe scurt, desfășurarea unor masive mișcări de trupe nu-și găsește locul într-un roman care are drept motto un citat celebru din *Muntele vrăjit*, citat care are o istorie foarte interesantă. Tomas Mann înserează în cartea sa o replică a lui Hans Castorp către Claudia Rochard, în franceză în original. Ideea era de a demonstra lui Gide și întregului spațiu literar francez că un scriitor care nu este nativ francez

poate face demonstrații de virtuozitate stilistică de pe poziția de *outsider*.

Pe tot parcursul romanului lui Dumitru Radu Popa nu poate fi reperat nici măcar un cuvânt care să dea impresia că avem de-a face cu un complex al provincialului sau cu un alogen orgolios. Din acest punct de vedere, tonul se păstrează echidistant, echilibrat în aceste două prăpăstii în care se cade atât de ușor astăzi.

Ceea ce demonstrează că avem de-a face cu un roman al anilor '90, este inserția *hyper-textului* într-o formulă interesantă. Corespondența pe E-mail, detașată de sentimentalism prin condiția ei de poștă electronică, este locul în care se desfășoară un pasaj epistolar tensionat de pasiuni mai mult sau mai puțin intelectuale și care, în fond, ține de spațiul romantismului german de secol nouăsprezece. Pe parcursul întregii scrieri se adaugă multe tipuri de abordare, se schimbă brusc registrele, ceea ce dă impresia de *puzzle*.

Ajungem astfel la paradigma inversă pe care o considerăm a fi o implicată focusată asupra unei lumi a ideilor prin explicitarea unor detalii. Acest tip de scriitură a fost prezent în literatura română prin nuvele care astăzi sună destul de patetic, dar care folosesc, evident la alt nivel, aceeași metodă. Ne vom opri la *Istoria unui galbân* a lui Alecsandri, locul unde, în mod intenționat, lucrurile mărunte capătă valoare literară, își dezvăluie potențialul, reflexiv și evadază din condiția de element de decor. Revenind la Dumitru Radu Popa transformarea pe care o suferă fiecare obiect supus literaturizării, anume potențarea elementului aparent nesemnificativ până la nivelul abstractizării intelectuale, este dovada unei schimbări de paradigmă pe care orice cititor este provocat să o descopere. Toate aceste mutații își găsesc confirmarea în a doua motto al romanului, un citat din Nietzsche: ... *Und wenn du lange in einer Abgrund blickst, blickt der Abgrund auch in dich hinein.* (Și când te uiți în abis, acel abis vine către tine.)

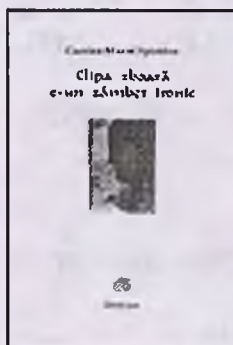

CU OCHIUL MINȚII

de RADU VOINESCU

Sunt omul care știe să monteze mașini". Așa sună titlul uneia dintre poeziile publicate de Cassian Maria Spiridon în cel mai recent volum al său, *Clipa zboară cu-un zâmbet ironic* (Editura Dionysos, f.a.). Inginer, absolvent al Facultății de Mecanică a Politehnicii București, are peste cincizeci de lucrări științifice publicate și un număr de cincisprezece brevete de invenție așa încât viața este perfect acoperită în pliuul acestui accident biografic. Spunem asta fără nici o urmă de ironie, căci viața noastră este împusă, nu-i așa?, dintr-un lanț de astfel de întâmplări. Îl credem, prin urmare, când spune: „Știu să montez mașini/ știu să le pun în funcțiune/ să le alcătuiesc/ din șuruburi/ din șurubici și/ mari subansamble// știu să fac un șurub/ să torn beton/ să folosesc cheia fixă/ să repar mașini la fel de bine/ cum le montez”. Și să confirmăm finalul în care se deslușește o urmă de orgoliu: „am auzit că în lume sînt oameni/ care nu știu să monteze mașini”. Da, avem mulți cei care nu știm să montăm mașini. Asta e! Accident biografic. Ceea ce nu seamănă că nu știm să-i prețuim pe cei care le știe dimpotrivă. Iar dacă se mai întâmplă - așa, din accident în accident, cum ziceam mai înainte - ca ei să știe să construiască un poem, admirația noastră este din start fragmentată.

Ceea ce este valabil și în cazul lui Cassian Maria Spiridon, pe care îl știm nu doar ca poet, dar și ca pe un constructor de reviste literare; analizează „Convorbiri literare”, o revistă de artă bine cotate în peisajul publicistic de azi și de ieri, de altfel, se știe că este cea mai puternică din România), precum și o „altă poezie”, dedicată special, cum o arată și titlurile, creației poetice. De fapt, ca să fim corecți, Cassian Maria Spiridon este de invidiat pentru câte reușește să facă. Așadar, conduce reviste, participă la simpozioane și la concursuri de poezie, nu o dată în calitate de organizator, călătorește prin toată țara dar și dincolo de hotarele ei, invitat la diferite manifestări poetice, scrie literatură, publicistică, face parte din jurii și așa mai departe. Cred că la această oră numai Ioan Plăcintă se mai poate mândri cu o asemenea activitate orientată pe planuri multiple, în cea mai bună idee de contradicție a prejudecății că poezii ar fi incorrigibili solitari și contemplativi. Și, ca să mai ciupim puțin coarda prejudecăților, ar fi de așteptat, de la un personaj care probează atâta vitalism, o poezie jubilației, debordantă, frenetică. Nu se întâmplă deloc așa. Avem de-a face, cum de obicei, cu el cei care i-au urmărit mai îndeaproape creația știu deja, cu un poet profund elegiac, de melancolie sfâșietoare uneori, de un fatalism duhlat de luciditate, la care se

adaugă o rară capacitate de rostire sapiențială ce amintește de un alt poet ieșean, Dorin Popa. Volumul *Clipa trece cu-un zâmbet ironic* este structurat în trei părți: „Aștept să crească iarba”, cu un motto eminescian: „Ci trăiește, chinuiește/ Și de toate pătimește/ Și-ai s-auzi cum iarba crește”, *Clasa de metafizică*, având un motto din Nae Ionescu: „Metafizica este o lirică, mod subiectiv de valorificare a vieții și a lumii” și, în fine, *Mister și transcendență*, deschisă de versurile lui Arghezi: „Ce noapte neagră, ce noapte grea! / A bătut în fundul lumii cineva / E cineva sau, poate, mi se pare.” Simpla selecție a acestor fragmente indică și orientarea autorului către o poezie care cultivă reveria pe teme existențiale, grave, adesea străbătută de un fior de tragism. Visarea ce-i este proprie poetului nu cuprinde accentele evazioniste pe care le atribuim în mod curent acestui tip de cufundare în sine. De fapt, pentru a respecta adevărul, nu de o introspecție este vorba, ci de o privire permanent racordată la realitate, a cărei imagine va fi transmisă numai după ce a fost transfigurată de filtrul gândirii poetice. Credincios, poate, formației sale pozitivistice, Cassian Maria Spiridon nu-și identifică subiectele plonjând în sine, în propriul eu. El proiectează asupra datelor imediate lumina minții sale. Pleacă, de pildă, de la un fenomen fizic - nici că se putea o mai... materială temă de meditație - pentru a ajunge dincolo de physis, în lumea evanescentă a sensurilor accesibile numai imaginației care îmbogățește configurația logosului cu efortul său către sens, așa cum se întâmplă în poezia *Natura nu suferă vidul*.

Un poet care privește lumea cu ochiul minții. Ochiul minții este și titlul uneia dintre poeziile volumului. „...Știu drumurile toate/ sensul vieții voi să îl cunosc/ mă pierd între păduri/ caut/ vremuri mai limpezi/ câmpuri de lumină” sună ca un credo al autorului. Deși nu s-ar putea spune că această poezie pe care o practicăm ar fi una a eliminării afectelor și a primatului intelectului. Și intuiția și sentimentul joacă un rol la fel de important. Pare plauzibil ca un fapt de care poetul va fi fost impresionat privind un reportaj de televiziune ori citind o știre de ziar să determine un mecanism empatic. Nu ar fi, prin urmare, exclus ca o astfel de relatare sau poate un film, despre o execuție, să-i provoace sensibilitatea: „intri în derută/ în spaimă/ mai ai câteva zeci de minute/ și injecția letală îți va întrerupe/ pentru totdeauna/ dreptul la lumină/ nu vei mai auzi păsări și iarbă foșnind/ glasuri

de oameni și micuț de pisici/ vrăbiile vor fi o amintire” („La o sentință îndeplinită”).

Nu este deloc întâmplătoare aplecarea asupra unui atare subiect. Paradigma în care crează Cassian Maria Spiridon este una a sfârșitului. De aici melancoliile, de aici un registru preponderent crepuscular al imaginilor.

Pentru o conștiință care percepe și detaliile și întregul drama ontică dobândește inflexiuni mai apăsate decât la oricine. Poetul detectează în lume lupta contrariilor, inexorabilitatea ei, caducitatea ființei în acest joc unde nu încap decât sentimentul zădărniceii. O teză fundamentală a existențialistilor, existența umană este o existență întru moarte, își capătă ilustrarea aproape în fiecare pagină a acestei cărți impregnate de tristețe și de singurătate. „Sunt încă viu/ aud un zgomot/ sunt aripi și voci/ sunt sute și mii// adio oricum dimineții// aici/ un lung șir de bărbați/ cu halebarde/ așteaptă” (*Adio dimineții*). Ca o maladie fără vindecare este prezentă mereu obsesia morții într-o atmosferă conturată prin cuvinte din sfera nocturnului și a agoniei, a prăbușirii și a expierii: „rezemați de coatele uitării”, „neantul își află adăpost singur”, „apusul cade ca o ghilotină”, „lumina-i plină de praf/ obosită// istoria ei/ o veche poveste / lăsată adânc în pământul uitării”, „pe pământ nicăieri/ e ora când coboară tristețea”, „foamea și dragostea ne mână implacabil/ prin labirintul întunecos al întâmplărilor”. Și cu toate că uneori referința este cât se poate de prozaică sau, oricum, ținând de un mers al lucrurilor cunoscut tuturor, poetul găsește mijlocul de a realiza, cu o simplitate necăutată, dar cu atât mai percutantă, o torsadă prin care obișnuitul se înscrie în zona unei viziuni pentru care și creierul și inima sunt laolaltă spații de rezonanță: „aceste unghii vor continua să crească/ și după moartea mea.../ masa și scaunul/ cărțile toate/ prin care mâinile au frunzărit/ vor fi la fel de prezente/ chiar când voi fi demult/ disparut.../ cele câteva pipe/ prin care plimbam fumul/ amăgitorul/ vor rămâne cuminți/ în rastel/ ca armele scoase din uz/ fără/ în veci/ speranța unor lupte viitoare” (*Poem de constatare*).

Poetul nu îmbrățișează etica revoltelor. Nu s-ar potrivi cu armura sa de luciditate. Chiar în partea cea mai interesantă, poate, a poemelor din acest volum, cea așezată sub semnul interogației argheziene, el se manifestă ca un știutor pentru care zbaterea celor care pun întrebări și vor cu tot dinadinsul să capete răspunsuri este o deșchizăciune. „A zis/ să facem lumină/ am dat foc la case/ conace/ mânăstiri/ la tot ce-n calea noastră/ de flacăra se lasă mistuit.../ astfel s-a pregătit pustiul/ în care ani/ decenii/ turme îmblânzite/ vom pribegi/ străini/ porniți din nou/ în căutarea vieții” (fără titlu).

Cu tonul său elegiac, uneori sarcastic, dar nici un moment cinic, prin curgerea calmă, străbătută însă de seisme interioare a versurilor, Cassian Maria Spiridon pare cel desemnat să ne strige la ureche: „Memento mori!”.

nicolae popa

JURNALUL BUCURIILOR NEGRE (timpul e un băiat păros) - fragmente -

19 august sau undeva pe aproape
rămîne să stabilim după ce ne-om
sătura de Seneca
în orice caz timpul e un băiat păros
iar semenii lui - delatorii - se perindă ca
florile
închipuindu-și că moartea e obligată
să ne spună chiar totul

Cinci și un sfert după ceasul
pământului, în fine,
se spune că nodul din gât e o chestie de
noroc
fii mândru boicrule - m-ai învățat să
tremur
în vreme ce urcam cele nouă trepte ale
eșarfei
de la finele tumului
care încă mai păstrează secretul unor
chinuri strălucitoare

bronzat și puțin înroșit de marile mâini
ale frigului
colțul din dreapta sus al acestor daruri
reprezintă Stăpânul
și Sluga

20 august și cu clătîndu-mi capul
între două mecanisme însângerate
ziarele scriu că sub drapelul național
binele și frumosul duc o viață
duplicitară
și vorba se duce din ciorap în ciorap
până hăt în America

6 da, mamă, sunt un băiat păros - ca și
timpul

iar în vis mi se arată că am un
apartament
ce nu se poate vinde din cauza purității
ce a intrat în ziduri
cineva m-a învățat să ies în balcon și să
strig:

- OSEMINTE DIN TOATE
COLȚURILE TRUPULUI - UNIȚI-
VĂ!

însă până nu vin ploile - ia mai gândiți-
vă și la voi!

21 august orele 15 post meridian o
Europă dârză
și chiar mai mult de atât
în piața Iosefin din Timișoara
merele se vînd la prețul piramidei lui
Keops
iată-ne stînd de vorbă cu șeful
picioarelor pămîntești
și parcă în derâdere ne dăm cu argint și
cu aur
ca să puncem la bătaie toate cecurile
gurii din Tecuci

și din nou 21 august cu asfințit și
gînduri
ca de broască țestoasă
îmi dau seama că nu e de neglijat să te
naști
în apropierea unui slujbaș cu miros de
pasăre
acum drumul este de carne și mama
vine pe jos
ca să umple cu plumb topit
buzunarele reporterului de la ziar

mulțumesc, mamă, că ai acceptat să mă
naști
spre a fi în folosul societății - da da - o
să îți scriu
și vom ține lângă trupurile noastre o
unealtă
care nu mai folosește la nimic
ah, câte lucruri doresc să mă aibe cu
ceva la mînă!
cu cât de puțin

în sfârșit - după ani și ani de distracție
bijuteria o obosit
„acuma, sincer, - zice reporterul - chiar
credeți că Jupiter
nu-i decât opera unei lacrimi?“

sunt încă departe de luna mai
și poate la anul organismul meu
va avea proprietățile unei foite de
staniol
prin data de paispe banii au venit și s-
au culcat
iar omenirea e abia în cea de a doua
parte a spiridușului

oare de ce n-am și eu forța unei guri de
canal
sau a unei răni
ce se închide și se deschide până la
ultima răsufare
fără ca poporul să-și poată explica
începutul

este anul 1999 și ca prin minune -
august
la masa alăturată se discută despre
fantasmele ce planează
în adîncul unei cești de cafea
la cealaltă masă se moare pe capete
acești fluturi sunt uncalta unui destin
mai înalt decât soarele
acești fluturi sunt spațiul democratic
care face legătura dintre înger
și organul genital al manuscriselor din
fântâni

cei vechi spuneau că fluturii provin din
gladiatori
și astfel a mai trecut o zi - să nu uiți asta
- Cezarule
fiindcă atunci înseamnă că nu mai este
nimeni în jurul tău
iar Brutus se prelinge până și pe
fericitele crustacee

și atunci înseamnă că eu sunt sortit să
salut anapoda
și steaua și noroiul de sub jugul unei
napolitane
ce a venit din cer pe trotinetă
iar aici înfățișarea e încă împărțită în
bogați și săraci

prin femei super se poate aranja ca ziu
de 25
să cadă într-o vinci
ori în cel mai dureros caz - într-
sîmbătă pe la 7
la școala superioară de heruvimi
ne-au băgat în cap că pe la 7 căteau
alăpteză bornele kilometrice
ca pe propriii ei pui

în 25 august mici obiecte plecau de pe
scoarța terestră
peste tot domnișoare și târfe
care se dau drept ploile de sânge a
podului Michelangelo
pe de altă parte sper să rămână așa cum
am vorbit

atîta doar că cîmăția - slavă Domnului
mă face să cred
că lemnul acestor chibrite
Va avea cîndva tot atât de mulți
vizitatori
ca și mausoleul lui Lenin

ÎNTR-O FRUMOASĂ DIMINEAȚĂ DE VARĂ

Stând cu fruntea lipită de hubloul rece al avionului zăream de departe luminita Parisului. Nu se asemănau cu luminile altor orașe: miei insule fosforescente apărând și dispărând repede în hăul nopții. Cu o tresărire aproape uitată, din copilărie, privind apropierea Parisului mi se pare că redescopăr cerul plin de stele din satul bunicului Alexandru. Pusderia de luminile aurii ori albastre la care mă holbam furișat în spatele casei era ca o misterioasă boltă de biserică. Ieșit în pragul bucătăriei, bunicul mă striga sau venea și mi se alătura tăcut. Nu întreba decât într-un târziu: „Ce faci aici, nepoate?!” Spuneam, înălțând din umeri: „Privesc cerul. Și stelele”. „Credeam că ți-a venit în nări miros de lapte fiert. Hai, că bunica Octavia m-a trimis să te caut. Și nu-i bine s-o supărăm, lăsând-o să ne aștepte”. Ridicam ochii spre el. Era întuneric și nu-i vedeam chipul. Totuși întrebam: „Bunicule, noi la oraș de ce nu avem stele?” „Cum nu aveți? Poate că ai privit de la fereastră și n-ai dat perdeaua la o parte. Ori ai uitat să ridici storul”. Nu eram înțeles și spuneam, cu ciudă: „Nu, bunicule. Totdeauna mă duc în spatele casei, dar mă duc degeaba. Cerul n-are stele”. „Păi, eu ce pot să-ți spun? Întrebă-l mai bine pe tata-tu, că-i profesor și el trebuie să știe”.

Fără să vreau în fața ochilor îmi apărea Octav, dar nu cel care mă chema în primii ani de liceu în biroul lui, adică în camera de tortură, cum o botezasem în gând; nici cel care, după moartea lui Ioniță, mă smulsese din casa unchiului Alexandru.

Ăpărea Octav cel întors într-o zi din podul casei. Eram elev în clasa întâi doar de câteva săptămâni. Purtam sarafan albastru cum purtau și fetițele, dar în loc de fundă albă aveam papion și pantaloni lungi cu dungă, primii mei pantaloni cu dungă, de care eram mândru, iar în spate, prins între două curele pe care mi le treceam peste umeri, îmi duceam ghiozdanul în care erau puse cu grijă de mama, plăcuța cu buretele ei auriu, abecedarul și pachetul cu de-ale gurii pentru recreația mare.

Descoperisem încă din primele zile de școală plăcerea de a recunoaște semnele de întrebare, de mirare și chiar de a încerca să dau formă pe plăcuța neagră cu un creion tot negru, dar care lăsa urme albe, întâiilor litere din abecedar: a, e, i, o, u...

Octav avea în mână o cutie mică, albastră. A lăsat-o pe masă și deschizând-o a spus: „Vezi, asta a fost vioara mea.” Întâi am crezut că glumește, așa cum glumea ori de câte ori nu reușeam să-mi pun singur ciorapii, să-mi închei toți nasturii sau, mai grav, să pronunț corect unele cuvinte. Acum era altceva. Ceea ce numea el vioară părea mai degrabă o jucărie. Abia după ce a luat-o din cutia căptușită cu postav verde am înțeles că nu glumea. Minunea aceea mică era într-adevăr o vioară. Octav a început să-i ciupescă strunele, să le asculte sunetul, să treacă peste arcuș o piatră galbenă ca mierea. La vârsta aceea nu știam că piatra galbenă se numea sacăz. Nu știam nici ce-i acela un arcuș. Octav mi-a dezvăluit numele și rostul atât al pictrei galbene cât și al arcușului cu un glas străbătut de încântare sau de bucurie pe care nu i-l cunoșteam. A mai încercat de câteva ori sunetul strunelor fără zâmbetul care îmi încuraja de-obicei pozele, și-a pus mica jucărie sub bărbie și, spre uimirea mea, a început să cânte ceva trist, trist ca un plâns. Cânta cu ochii închiși. Când a isprăvit și-a scos ochelarii, i-a șters cu batista și a întrebat fără să mă privească: „Ți-a plăcut?” Dar n-a așteptat răspuns. A așezat vioara în cutia ei, spunând: „Cred că aș fi ajuns un mare violonist, dar la doisprezece ani am descoperit fizica și chimia care m-au făcut să uit vioara, legându-mă

pentru totdeauna de o himeră... Tata mi-a spus că într-o dimineață de pe la sfârșitul verii, luându-te cu el la pădure după lemne de foc, ai descoperit ecoul, adică sunetul. Dacă îți place această vioară și o vrei, este a ta”.

Cu o bucurie nerezimută, zănatecă, am întins

costache anton

măinile spre darul atât de neobișnuit pe care mi-l făcea Octav. N-am bănuț o clipă că jucăria aceea avea să pună capăt copilăriei mele. Pentru că, începând chiar de a doua zi, în casa noastră am zărit-o pe domnișoara Zanetti. Nu știam cum o cheamă, nici că-mi va fi profesoară de vioară aproape zece ani. Subțire, înaltă, cu o pălărie uriașă aidaoma cuibului de barză de pe creasta grajdului din curtea bunicului Alexandru, discuta ceva cu mama lângă pianul dintr-un colț al salonului. Ușa de la odaia mea era întredeschisă și-n prima clipă n-am văzut-o decât pe domnișoara Zanetti aprinzându-și o țigară uriașă, aproape neagră. Mai văzusem aprinzând una la fel pe unul dintre prietenii lui Octav, mare chirurg și profesor la Facultatea de Medicină. Însă țigara din foi de tutun a profesorului Corduncanu era aurie și avea miros plăcut care se împrăștiă în tot salonul, ajungând chiar și în odaia mea.

Uneori, cu fruntea lipită de hubloul rece mă încerca obsesiv gândul că nu doar copilăria, ci și adolescența umbrite, în parte de laudele agasante ale domnișoarei Zanetti, în parte de prezența continuă, tiranică a doamnei Maria Penescu Sarandi, ba chiar și sosirea mea intempestivă la Paris erau legate tot de acel gest nesăbuit, de zănateca bucurie cu care am înhățat și strâns la piept jucăria mică și strălucitoare care, sub bărbia lui Octav, scotea sunete asemănătoare unui plâns. Plânsul acela era, de fapt, plânsul din Sonata în Fa minor pentru pian și vioară de George Enescu. La pian era Dinu Lipatti și la vioară George Enescu. Era chiar plânsul viorii lui. Însă eu am făcut această descoperire, uluit, abia spre sfârșitul ultimului an de Conservator. Spun Conservator deși cuvântul era de mult ieșit din uz. Cred că eu nici nu mă născusem. L-am auzit rostit întâi de domnișoara Zanetti. Iar mai târziu l-am auzit în casa unchiului Alexandru, ba și a doamnei Maria Penescu Sarandi, în discuțiile celor care veneau la

seratele ei muzicale. Dar nu numai cuvântul ieșise din uz, ci și clădirea, vechea clădire a Conservatorului din care profesori și studenți fuseseră mutați undeva în partea de nord a Cișmigiului, departe de larma străzii Lipscani, cu negustori gălăgioși, care strigau, laudându-și, căt era ziua de mare, mărfurile, dar și de vecinătatea periculoasă a restaurantului La carul cu bere în care năvăleau laolaltă studenții și studentele. Și bineînțeles, uitau de ore și repetiții. Pentru că dată cu ademenitorul guler alb al halbelor orlino-licoarea lor aurie ce strecura și lenea și scepticismul și, până la urmă, ratarea în mult dintre cei care puteau deveni mari pianști, mari violoniști, flautiști, dirijori, compozitori.

Noua clădire a Institutului de Muzică, acum (așa se numea Conservatorul) era ascunsă într-un ostrov de verdeață și liniște. „Dar ca o minune cerească și în plin centru, spunea Alice. La câțiva pași de Ateneu”. Zâmbeam, nu pentru că auzeam repetând cu obstinație aceste cuvinte, ci pentru că îmi era cât se poate de clar: Alice reproducea aproape fără nici-o greșală cuvintele profesoarei mele. Doamna Maria Penescu Sarandi visa, mai visa încă după cinci ani de exerciții zilnice să debutez pe scena Ateneului. Și nu un debut oarecare, ci unul eclatant, îmi pătrundea în auz uluitor de clar glasul profesoarei mele, care încerca să lărgească sensul cuvântului ridicându-vioara și arcușul deasupra capului cu un gest sacerdotal. Ochii ei micșorați de bătrânețe recăpătau vigoarea și licărul de triumf, aproape juvenil, numai dacă reușeam să cânt/lărașă nici-o greșală sau ezitare Concertul pentru două viori în Re major de Bach. În clipele acelea profesoara mea, care mă acompaniase, reținerea brusc. Îmi întindea mâna cum obișnuiesc marii dirijori la sfârșitul unui concert, eu mă aplecam ceremonios i-o sărutam și retrăgându-mă, aproape buimac așteptam verdictul. Mai bine spus, așteptam cuvântul care să-mi taie răsufierea, adică să-mi confirme cu glasul ei moale, catifelat că am reușit, că am ajuns în sfârșit pe acel vârf înalt, unde vroiam de atâția ani să ajung. Dar profesoara mea tăcea. Părea absorbită de gânduri. Licărul de triumf din privirea ei se stingeă încet. Brusc îmi întorcea spatele și începea să înconjoare salonul cu pașii mari, ținând vioara într-o mână și arcușul în cealaltă până când Alice se apropia și, sprijinindu-se o să nu cadă, o ruga să ia loc de berjera de lângă pian, în care nu stătea decât când officia rolul de gazdă la seratele ei muzicale din fiecare joi.

„Această berjeră, îmi spusese Alice poate de zece ori, era singura mobilă pe care doamna salvase din vila părinților ei aflată în vecinătatea Șoselei Jianu. Am fost obligate să părăsim vila și să o lăsăm unui maior rus, într-o dimineață de pe la sfârșitul lui iulie. Era, cred, în vara lui '40. Doamna a plecat doar cu poșeta și una dintre cele trei viori, o Guarneri. Eu o urmăam la doi pași înconvoiată de povara unui geamantan uriaș din nuiiele pe care îl burdușisem, golind un garderol cu îmbrăcăminte. În alt geamantan, cel mai mare pe care îl găsisem, răsturnasem lenjeria de pat din cele trei sertare ale scrinului Iorențiu, care mi-o avea încă trei cu lenjerie de corp, dar n-am putut să iau decât ce era într-unul din ele. Am înfășurat într-o cămașă de noapte actele casei, titlurile de valoare bancară și bijuteriile familiei, pe care le-am ascuns în poșeta mea de voiaj. Însă n-am putut să iau acest geamantan și nici poșeta de decintorcându-mă și grăbindu-mă să n-o las pe doamna prea mult singură. În ultima clipă, a zărit pe o consolă albumul cu fotografiile a două sau trei generații și l-am luat sub braț. Mi-ar păru rău să rămână pe mâini străine. Abia după am ajuns a doua oară pe peronul din fața scării principale, am văzut poarta mare de la stradă deschisă larg și în curte camionul cu care veni reprezentantul primăriei. Doamna s-a uitat lui spre cei doi inși care așteptau pe platforma goală a camionului și, apropiindu-se de omul care venise din partea primăriei, i-a spus cu glas îngroșat de emoție dar și de furie: - Am uitat berjera! Trimite-i pe cei doi să mi-o aducă.

„Luat prin surprindere omul primăriei o privi uluit, ba chiar speriat”. „E o amintire de bunicu”, încerca Alice să evoce momentul imitat perfect glasul de-atunci al doamnei Maria Penescu Sarandi.

Depășit de pretenția profesoarei mele, om

Gabriela Panaite

(Luceafărul, nr. 32/1999)

Groază JJJ

De nu s-ar însera niciodată.
Mi-e groază de noapte de când
țin minte, eram doar o fată
stăteam într-o noapte la rând
la pâine sau carne, mă rog,
așa era moda, în fine,
și scriam un poem.
Deodată s-a apropiat de mine
un domn cu ochelari de soare
și m-a apucat
de pix
și m-a așezat într-o mașină
care a pomit la fix.
Mi-e groază încă și mă doare
noaptea aceea.
Până și astăzi când scriu
urlă în mine femeia.

Lucian Perța

au lăsat doar cincizeci de hectare de pământ arid și de bălți cu stuf și păpuriș. Și cât bănet a cheltuit pentru modernizarea cramei, cu o linie de îmbutelire căreia i s-a dus faima prin tot județul. Vai, da' ce-o fi cu mine, că doar n-am intrat în anul morții? M-am luat cu vorba aici, în infernul acesta, de parcă aș sta pe terasa conacului de la Valea Cerbului. Știm amândouă că, de fapt, conacul nu mai există. Parcă văd și acum zorii zilei în care i-am deschis administratorului scăpat cu fuga și venit să ne spună că leagănelui copilăriei mele, conacului de la Valea Cerbului i s-a dat foc și-a ars până la temelie. Așa că nenorocul care s-a abătut peste noi, nu l-a ocolit nici pe bietul Jorj. Ei, dar firicelul de luciditate cu care am pășit totdeauna pe scenă nu m-a părăsit încă. Letiția îi spune uncori cumnatului meu, Jorj, alteori Ghiță. Acum știu! Adică mi-am amintit. Letiția și-a înălțat casa pe strada Hagi-Ghiță. Încearcă să găsești repede un taxi și într-un sfert de oră suni la ușa Letiției, ba, te și întorci cu ea. Că dacă mai rămân aici până la prânz simt că înnebunesc. Pe cumnatu Jorj nu cred să-l găsești acasă. Sigur, ar fi mai bine să-l prinzi pe el. Nu le spui decât cum și unde am fost aruncați. Jorj o să înțeleagă mai repede și mai exact situația. Acum, gata! Du-te și nu te întorci fără Letiția sau fără Jorj!"

Ciudad. Deși au trecut atâția ani, stând cu fruntea lipită de sticla rece a hubloului și încercând să caut sau să descopăr luminele Parisului, glasul cu care Alice o imita pe doamna Maria Penescu Sarandă, îmi răsuna în auz atât de aproape și atât de clar încât ștergea cu totul depărtarea. Lângă mine în avion parcă nu mai stătea tânăra cu ochelari și tunsoare băiețească. Stătea chiar Alice.

Era aceeași senzație pe care o resimțeam abia urcat în unul dintre taxiurile care așteptau de-a lungul peronului la ieșirea din aeroport. Lângă mine, pe bancheta din spate, de care îmi rezemam capul, auzeam plin de reproș glasul Ancei-Maria:

- Ce faci, Tin? Te aștept de jumătate de oră! Tu nu poți să scapi mai repede din ghearele băbutei?

primăriei s-a întors timid spre maiorul rus să-i traducă. Acesta, însă, nu l-a lăsat să scoală o vorbă. Ridicând brațul a spus categoric: „Niet birja!” Doamna a sesizat confuzia, spunea Alice. Și s-a infuriat și mai tare. „A - dacă domnul maior vrea o birjă să poștească în garaj. E un garaj mare. Acolo o să găscască nu numai trăsura părinților mei sau, mă rog, birja pe care și-o dorește, ci și o limuzină Ford. Am cumpărat-o de la New York în '38 pentru tata. Dar e ca și nouă. Tata nu s-a folosit de ea decât foarte puțin. Șoferul i-a fost luat în concentrare și el nu s-ar fi urcat sigur la volan pentru nimic în lume. Și rău a ieșit. Că dacă învăța să șofeze s-ar fi dus la moșie cu limuzina. Nu l-ar fi prins bombardamentul din 1 aprilie și nu s-ar fi prăpădit în iadul din triajul Gării de Nord, unde a fost surprins trenul de Câmpulung. Și dacă ar fi rămas acasă măcar mama, dar au plecat amândoi. O tempora, o mores! Du-te, Alice, și adă toate cheile casei, ale garajului și ale Fordului!”

„Maiorul înțelegea probabil unele cuvinte, spunea Alice, ori furia și gesturile doamnei erau prea elocvente. Fără să mai ridice brațul a spus concesiv: «Harașo, harașo!» Nu fără teamă am săsat cele două gemantane acolo, într-o margine a peronului, dar am păstrat sub braț poșeta de voiaj și am urcat să aduc, așa cum mi-a cerut toamna, cheile. Când m-am întors, fără nici-un cuvânt rusul a venit după mine spre garaj. Am deschis, am deschis ușa mare, glisantă, ba, am aprins și lumina. Maiorul a vrut să înainteze spre ușă, care stătea undeva în dreapta cu oștea în mână, dar când a dat cu ochii de limuzină s-a oprit, colbându-se de parcă ar fi văzut o comoară. I-am lăsat legătura cu chei, dar el n-a auzit. Părea hipnotizat de limuzină. Atunci m-am apropiat, am deschis ușa Fordului, i-am agățat cheile de volan, după care m-am întors spre maior și i-am pus legătura cu cheile casei în palmă. Abia când a ieșit ușa Fordului deschisă și în palmă cheile casei, a început parcă să se dezmeticească. Și, mai mult, să înțeleagă gestul doamnei. Spun asta pentru că în timp ce traversam curtea - îl lăsasem în garaj lângă limuzină - i-am auzit zdăpăitul și melor în urma mea. A trecut pe lângă mine repede, cu pași mari. S-a oprit lângă omul primăriei și i-a spus câteva cuvinte, zornăind satisfăcut cheile casei. Acesta a devenit subit lugănic. S-a răsucit spre cei doi inși de pe platforma camionului și le-a poruncit, arătând spre mine cu mâna, să urce să le arăt berjera pe care o ceruse doamna. Cei doi au sărit din camion și au venit speriați până în salonul cel mare, pe care l-am văzut pentru ultima oară.

După jumătate de oră, camionul cu cele două gemantane și berjera, ne lăsa în curtea unui han în spatele pieții Chirigiu. În prelungirea rajdurilor hanului se afla o cameră cu ușa larg deschisă. Omul primăriei, pătruns de rolul pe care îl avea, a scos o condică din servieta pe care o ținea în mână și a dat doamnei o parte din condică pentru cameră și a rugat-o să-i semneze actul de rechiziție pentru vilă, desprins din condică în care rămăsese duplicatul. Doamna a luat stiloul și fără să se uite spre insul care aștepta cobovoiat, a spus epuizată:

- Semnează tu, Alice,

Cum am semnat pe marginea pe jos a duplicatului că am primit originalul, omul primăriei s-a urcat lângă șofer, mulțumit că și-a plătit datoria și camionul a dispărut pe partea/rămasă deschisă larg. De aceea, poate, ușa hanului părea pustie. Hangiul nu apărea de câțieri. Fusese obligat să închidă? Fugise? Fugindu-mi gândurile, doamna s-a apropiat de mine care mi se dăduse. N-a intrat. S-a oprit în prag, privind spre cele două ferestruici, fiecare de arimea poșetei mele de voiaj, spre dușumeaua în scânduri/late, vopsite proaspăt în roșu. Omul primăriei, vrând să fie probabil corect și cât de cât responsabil ceruse să fie văruiji și pereții camerei/dar zădărnici, înțelegându-se de la sine că zădărnici era deplorabil. Își spun fără să mă înșel, că doamna, căutând în umărul meu sprijin și-a prins batista din poșetă și a dus-o repede la nas, în timp ce năucitor era mirosul de vopsea și de var. M-am simțit amețite din pragul acelei camere, apropiindu-ne de berjeră, doamna s-a lăsat între brațele ei primitoare, spunând:

- Te rog, Alice, scapă-mă de acest coșmar. Du-te repede un taxi și du-te la soru-mea, Letiția.

Știi unde stă! Nu știi? Păi ce ne facem? Nu-mi mai amintesc dacă am luat agenda de pe noptieră. Bineînțeles, n-am luat-o. Că pe mine graba cu care am plecat m-a făcut să-mi pierd capul. Văd aici în poșetă desenele din camera de muzică, trimise cândva de Juan Miro, cele două caricaturi cu semnăturile lui Marc Chagall și Macel Iancu, portretul făcut de Picasso și, vai cât mă bucur, cel pentru care s-a căznit o vară și chiar o parte din toamnă nenea Constantin Brâncuși. Sunt toate aici în poșetă și mă bucur, dar parcă tot nu-mi vine să cred. Le-am strâns eu și nu mai știu, ori grijulie, cum te cunosc, le-ai salvat tu și mi le-ai strecurat în poșetă? A! dar stai, că bucuria asta n-a venit singură. Mi-am amintit că am fost la sora mea Letiția în urmă cu vreo trei ani, când și-a sfințit casa în care locuiește. Că suntem și am rămas sobe reci, cum ne spunea bunicul, Dumnezeu să-l ierte, încă din copilărie. Avea ochi ageri bătrânul, nimic nu-i scăpa. Vedeau sau mai degrabă intuiau totul. Letiția nu mă lăsa să mă apropiu de pian. La șapte ani cântase pe scena Naționalului bucureștean și-mi zicea că dacă încerc și eu clapele pianului i-l dezacordez. De obicei, după ce isprăvea ora de muzică, o conducea pe profesoara ei până la ușa cea mare de la ieșire sau chiar până în curte. Eu pândeam această clipă de după unul dintre cele douăsprezece scaune care stăteau în jurul mesei din salonul cel mare și cum ajungea profesoara ei în vestiar, mă furișam repede pe ușa camerei de muzică. Dar nu ajungeam niciodată la pian. Letiția mă vedea că stau ascunsă ori știa că o pândeam să plece și se întorcea repede. Din trei-patru pași ajungea la pian înaintea mea. Întindea brațele de parcă ar fi vrut să-l apere sau mai degrabă să-mi hăreze drumul. Mă întreba cu glas rece, neîndurător: „Tu chiar vrei să te bat?” Îndrepta arătătorul spre ușă, fără să mai spună un cuvânt. Ne priveam câteva clipe cu ochi de pisici sălbatice. Tare aș fi vrut să-mi înfig degetele în părul ei. Dar apărea de undeva bunicul și, n-aveam încotro, cedam. Mă îndreptam spre ușă umilită și învinsă. Mă stăpâneam cât puteam să nu plâng, dar în clipele acelea simțeam că nu era soră cu mine. Că eram două străine. Și așa am rămas toată viața. Nu știu dacă a fost la vreunul din concertele mele. Și ca să fiu sinceră, nici eu n-am fost la concertele ei. Dar cu nu am inimă de gheacă. Și până la urmă cedez. Nu mă duceam la concertele ei, însă, cred că știți, le ascultam, la radio ori de câte ori prindeam transmiterea lor de la Madrid, Londra sau Paris. Și, bineînțeles, când îmi cădeau sub ochi, îi cumpăram discurile pe care avea imprimate aproape toate concertele. Nu știu dacă și ea făcea la fel. Și nici nu vreau să știu. Totdeauna, însă, în apropierea sărbătorilor Crăciunului, Anului Nou sau Paștelui ne aminteam una de cealaltă și ne căutam la telefon, ne seriam două-trei cuvinte pe o carte poștală ilustrată sau chiar ne întâlneam, așa cum s-a întâmplat când și-a sfințit casa. Atunci, prin noiembrie '42, nu eram plecată la moșie și nici în turnee prin țară. Eram acasă și a sunat telefonul. Am ridicat receptorul. Cine crezi că mă căuta? Ea, surioara mea dragă, Letiția Alexiu după numele celui de-al doilea soț. Că de primul s-a despărțit la mai puțin de trei luni, când s-a întors dintr-un turcu și l-a găsit în pat cu una dintre fetele care i pozau ca model. Ei, da' știi că mi-am amintit?! Vila Letiției se afla undeva prin spatele cimitirului Sfânta Vineri. Pe o stradă cu nume de ture, dar și de român. Încerc să fac legătura între cele două nume și nu reușesc. M-a hulesat năvala insului de la primărie cu maiorul rus și tot ce s-a întâmplat. Ceva mă face să cred că denumirea străzii care nu-mi vine acum în minte e legată de numele cumnatului meu care, înainte de război, era senator de Fălciu. Avea și o moșie pe lângă Huși, cu podgorii întinse de pe care exporta în fiecare an cincisprezece-douăzeci de mii de litri de Băbească, Otonel și Tămăioasă. Vinurile lui erau cunoscute și căutate în cele mai selecte restaurante din Londra și Paris. Șă nu-ți închipui că era un negustoraș ajuns senator. Nu! Coborâ din cea mai autentică stirpe de viticultori moldoveni. Dar a pășit-o și el, cum am pășit-o și noi primăvara trecută cu moșia de la Valea Cerbului, când a ajuns prim-ministru un avocașel din Deva, care a dispus să se facă peste noapte ceva căreia i s-a zis „reformă agrară”. Și, așa cum mă vezi și te văd, a rămas fără podgoriile lui. I s-

„Noverim me, noverim te”
(Sf. Augustin, Soliloq., 1, 2, 1)

Dar aceste canale oculte pot explica răspândirea în perioada romantică a unci mistice a muntelui și a componentei ei admirative pentru un precursor. Dante, și pentru opera lui unică, ce ilustrează în nemuritoare metafore poetice aceleași *Arcane* hermetice pe care și rozicrucianismul s-a edificat. Numai din perspectiva acestei tradiții asumate, se pot explica, de pildă, asemănările izbitoare, nealterate de timp, dintre *Faust* și *Divina Comedie* - pe care, se știe, Marele Maestru de la Weimar nu a cunoscut-o direct.

Acelorași canale masonice le datorează și preromantismul românesc deschiderea sa înspre *dimensiunile gigantesti*, ce trec dincolo de neant, ale Carpaților noștri, la umbra cărora au renăscut în literatura română vechile motive dantești. Iată, de pildă, cum, privită prin această perenă grilă decodoare, poezia lui C. Conachi, minimalizată de interpretatori până la „o specializare erotică” (M. Sorescu), se dovedește a fi o continuă căutare a „dulcelui amor”, prin „munții până la noiri”, „pe stânci despicate”, printre „chedrii” și brazii înalți”: „Te caut prin munți, pe dealuri / Prin ape, prin stânci, pe maluri” (Astă-noapte pe răcoare).

Dincolo de exersarea grosieră a metaforei, se întrevide aici o încercare de spiritualizare a iubirii, ce face din poezia lui Conachi întâia atingere a *frumoasei fără corp* din lirica românească: „Cu ce să te asemănerez / o, împodobită fire? / Să-ți zic stea ce luminezi, / Ești mai mult că poți simțire / Să-ți zic înger? / covârșești, / Căci, pe lângă frumusețea / Ești tot nuri și când grăiești, / Farmeci cu delicateță, / Iar zicându-ți Dumnezeu / M-apropii de-a ta ființă / Pentru-aceea mă-nchin eu / Ţie cu-atâta credință” (Într-o sară...). Prin înălțarea unghiului de vedere, devine evident faptul că *specializarea* urmărită de Conachi nu poate fi alta decât, ca la ilustrul său înaintaș, veșnicul *amor cognitionis*, cel ce transsubstanțializează întotdeauna obiectul dorinței până la esența divină.

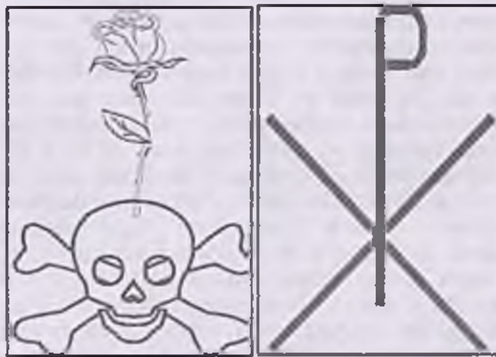
Mult mai explicit în conexarea la esoterismul dantesc, la materia ocultă pe care, am văzut, s-a clădit faima și aspirațiile rozicrucienilor, se arată a fi C. Hogăș. Periplusul său prin Munții Neamțului începe, deloc întâmplător, sub pecetea revelatoare a unui citat din Dante: „Câteodată, chiar, mă așteptam să întâlnesc în cale-mi vreo mare poartă neagră, pe care să citese cu înșiși ochii mei celebrul: *Per me si va nella città dolente*” (Amintiri dintr-o călătorie).

Și Al. Russo ascunde, în *Cântarea României*, o cunoaștere de *profundis* a arhetipurilor rozicruciene înobilate de geniul dantesc. Iată, de pildă, *versetul 9*, în care se face o trimitere la trandafir ca la o emblemă a libertății: „ghimpul se ascunde sub floare... așa și libertatea mulți vrășmași are”; sau, *versetul 50*: „dar în câmpie crește, și pe deal iarăși crește o floare pentru popoarele chinuite... Nădejdea”. Unde, floarea de pe deal și floarea din câmpie arată clar faptul că Russo cunoștea justificările rozicruciene bazate pe adnotările Cabbalei creștine în marginea unui verset, numit al „rozei mistice”, din *Cântarea Cântărilor*: „Eu sunt o roză din Sharon și o floare din câmpie”. Glase la care trimite și Dante în celebrul său vers 11 din *Purgatoriul XXX*, chiar la intrarea lui Dante în Paradisul terestru, când „un glas” o cheamă pe Beatrice cu aceleași cuvinte ca în *Cântarea Cântărilor*, 4,8: „Veni, sponsa, del Libano”. Sunt cuvintele cu care începe așa-numitul „verset al înălțimilor”, o posibilă reminiscență, spun unii interpretatori, ai unui vechi cult al munților: „Vino cu mine, mireasă din Liban, coboară de pe Vârful Aman, de pe vârful Senir și Hermon, din culeșul leilor, de pe munții leoparzilor” (C.C., 4, 8-13).

PENTRU O MITOLOGIE A ALPINISMULUI SPIRITUAL ROMÂNESC (V)

de RADU CERNĂTESCU

Mai trebuie spus că sintagma „roza din Sharon” a căpătat prin Cabbală motivațiile unei alegorii rozicruciene, „expresionând simboluri consacrate de ritualul gradului masonic de Cavalier Rozicrucian” (cf. A.E. Waite, *Ars magna latomorum*, în ed. New-York, 1994, II, p.370). Unul din simbolurile acestui grad, roza pe țigvă, este o trimitere la parabola cristică, ce iterează experiența unui *deus renascitur* mort și înviat pe dealul *Golgoetei* (din ebr. *galgoeth*, țigvă, lat. *calvarium*). Privită din această perspectivă, atracția romantică pentru înălțimi se relevă ca praxisul unui esoterism creștin, o *imitatio cristi* ce consta dintr-o *ieșire din lume* și din sine, urmată de o regenerare la nivelul

emoției. Și nu spusese oare Sf. Augustin, care apăra dreptul la cunoașterea senzorială în *Confessiones X*, că „oamenii se duc să admire munții înalți (...) și în contemplarea aceasta își uită de sine”?

Așadar, „floarea nădejdiei de pe deal” din formularea lui Russo, care se cere citită cu *roza mistică de pe dealul Golgoetei*, este pentru noi dovada că autorul moldav cunoștea valențele conotative, hristologice, ale acestui simbol rozicrucian, și ne dă siguranța că el făcea parte din acei, puțini, practicanți fideli ai căii însoțite de anotimpul petrecut cândva de umanitate în Paradis.

Ceca ce nu se știe azi aproape deloc în mediile esoterismului occidental este faptul că această emblemă, una din liniile de forță ale transistoriei, generate în jurul ocultului magnet al organizațiilor secrete, a intrat în simbolistica masonică printr-un aport esteuropean. E vorba de rozicrucianismul oriental, reprezentat de Ordinul Constantinian, sau *militia crucifera* al cărui simbol a fost tocmai simbolul rozei înflorind din moarte pe țigva Golgoetei. Simbolul rozicrucian disimula aici, așa cum am mai avut ocazia s-o spunem, monograma cristică de pe *labarum*-ul constantinian: „*traversa X littera I summo capite circumstexo*” (Lactanțiu, *De mort. persec.*, 44,5).

În literatura de gen se vorbește de un hiatus al acestui Ordin de esență rozicruciană între sfârșitul decolului al XVII-lea și finele celui de-al XVIII-lea, când reapare în Germania (cf. A.F. Woodford), în plină epocă de efervescență a romantismului, ca un ordin studențesc secret, îndeosebi la Jena și Marburg, adică în chiar centrele din care a iradiat romantismul.

Fără a exclude *ex hypothesi* un rol al constantinianilor în nașterea romantismului german, să revenim însă în Italia mijlocului de secol optprezece. Păstrând caracterul ipoteticului, renașterea, aici, a rozicrucianismului esoteric poate fi tot un efect al indigenizării în peninsula a acestui Ordin ocult al Sf. Constantin, centrat pe esoterism creștin și pe hermetism.

Născut în mediile universitare italiene pe la sfârșitul secolului al XVII-lea, devansându-l deci, acea *rumor* iscată de rozicrucianismul apusean, constantinismul apare ca o creație a profesorilor greci care, veniți de la Școala Patriarhală din Constantinopole, au fertilizat mediile academice italiene cu un important tezaur de scrieri și practici hermeto-cabbalistice provenind din Bizanț, Arabia și Grecia. Este de presupus că acest Ordin cavaleresc, la care aparținut și Spătarul Milescu, *călătorul*, după o perioadă de avânt paneuropean - ce a coincis deloc întâmplător, cu apariția rozicrucianismului apusean - s-a repliat în Grecia și în insulele ioniene o dată cu declinul general al mișcării rozicruciene în Europa.

Într-o critică făcută acestui Ordin *Commentatio de fabula equestris Ordinis Constantiniani*, scriitorul catolic Scipio. Masfiei atrăsese atenția încă din 1712 asupra pericolului unor „erezii grecești”, care „submăntia unui creștinism mai adânc îl ascund pe Anticrist”. Cu toate acestea, o jumătate de secol mai târziu, Ordinul se întorcea triumfător în Italia, prin câțiva reprezentanți iluștri, precum profesorul padovan Carbuti, cel a cărui laborioasă activitate secretă a contribuit la renașterea rozicrucianismului european.

„Un viu dor mă-naripează și mă-nădeamnă din giu,
Ca să cerc pe alăută românească
armonie
(Asachi, *La patrie*)

Concluzionând, abia acum se poate spune că frauduloasa *invazie* a Elveției în Carpați, a fost inevitabilă. Ea ținea de acel alpinism spiritual practicat la nivel de masă în vara ontologică a secolului al XIX-lea, care, convențional, e numit romantism, dar care includea în fundamentările sale arhetipuri inițiatice simboluri hermeto-cabbalistice provenite de la emergența rozicruciene.

La nivel individual, această trecere printr-un focul re-formator al transmutărilor inițiatice, regăsit în munții aihanorului ocult cu care s-a reunit fabricarea, cum va spune J. Evola, alt ilustru *alpinist al spiritului*, plenitudinii ființei umane, această probă ontologică, romanticii noștri s-a aflat umăr la umăr cu cei mai de seamă reprezentanți ai esoterismului european, precum Goethe, Lamartine sau Manzoni, toți respirând același suflu al transcendenței.

De la această întâlnire pe înălțimile celor mai oculte ale Europei, naționalismul românesc s-a întors înobilat cu un orizont mistic, pe care a transpus în Carpați, muntele devenind aici, incintă sacră ce comunică direct cu Centrul ocult nu doar al Europei, ci al Lumii: „Oare Himalaia și Hindușii misterioasei d-tale patrii își înalță mai mândri spre cerul limpede piscurile aeriene? și aurul idealizat al razelor de soare poleiesc acolo mai fermecător decât al creșterile lor neguroase? Oare e acolo niște molatec și mai cu măiestrie țesut din ceață, luminează vălul străveziu și imens aruncat Dumnezeu peste adâncuri? Oare spiritul, ce suflă peste ape în zorile creațiunii, era mai dulce și mai lin decât adierile depărtatului nostru apăsător în ce pârau de răce și curgătoare rouă a naturii un suspin mai adânc de dureroasă dragoste decât în glasul Negrei-Broștenilor noștri? O, Hogăș, Amintiri dintr-o călătorie.

SUB SEMNUL APOKATASTAZEI

de DORU TIMOFTE

Apokatastasis este, într-o bună măsură, sinonimul grecesc al latinescului *restitutio*, iar apariția volumului *Calendarul incendiat* este o dublă restituire, o dublă restabilire: atât față de cititori, deci față de societate, cât și o restituire culturii române a omului, a personalității Părintelui Mihail - pe de o parte, dar mai ales a operii teologului, filosofului și scriitorului Mihai Marcel Avramescu.

Părintele Mihail face parte, chiar dacă nu a făcut efectiv parte din grupul/gruparea *Rugul aprins*, din acea pleiadă de teologi filosofi și scriitori contemporani pe care cultura și literatura română i-a recuperat abia acum dar despre care se va vorbi încă multă vreme: Andre Scrima, Nicu Steinhardt, Dumitru Stăniloae - ca să-i pomenesc doar pe cei mai iluștri.

Ceea ce ne induce însă citirea *Calendarului incendiat* este ceva cu totul aparte. În primul rând, el se constituie într-o regândire, o reevaluare chiar a învățăturilor creștine, o descoperire și comunicare în același timp a unor noi sensuri ale acestora, dar nu atât de kierkegaardiană - precum s-ar putea bănuși -, ori critic guenoniană - la ceasul scrierii *Calendarului incendiat* cât mai ales o descoperire și comunicare realizată într-o triplă postază: teologico-filosofico-literară, cartea putându-se integra, fără teamă de exagerare, ca un capitol, modern al Noului Testament (s-ar putea intitula *Epistola Părintelui Mihail - „Epistola Mihailou“* - ca să rămânem în terminologia limbii grecești vechi).

Afirmăm acest lucru pentru că, din punctul de vedere al filosofiei religiei, cartea relevă cititorului, îndeosebi celui avizat, noi valențe semantice ale logosului pneumatic creștin, logos care, aici, pătrunde rearticulând, într-o viziune absolut proprie, substanța Universului.

În altă ordine de idei, citind cu atenție, cu acerbic *Calendarul...*, este greu să nu se observe că una din ideile cu subtilă intenție de autor e aceea că atunci când acel logos, creștin ori păgân - care, oricum, în fața Indicibilului nu mai presupun diferențe de esență - se va converti în voință de ființare dezlegată de orice principii, Unul, liber de atribute ori predicat, egal mereu cu sine însuși și va suporta inevitabila dezagregare relevând cititorului nebănuitele și surprinzătoarele sensuri oferite de această nouă și aparent eretică interpretare a Cărilor sfinte pe care noi le cunoaștem și percepem în superficiala *lingua vulgata*.

Două ar fi, la o privire de ansamblu asupra cărții, aspectele ce se cer cu necesitate discutate.

Primul dintre acestea este cel semiotic. Simbolurile pe care le manevrează scriitorul nu parțin în mod strict specificului național; nu găsim aici acea ortodoxie îmbibată de tradiționalism obscur și ofuscat. Dimpotrivă, fără a cantona în ostentativ, fără a avea un limbaj prețios, *Calendarul...* vehiculează acel gen de simboluri creștine cu valoare universală, ceea ce-i conferă un ascendent valoric față de Stăniloae ori Steinhardt.

Creștinismul, religie cu o extrem de vastă cuprindere în plan mondial, a pus în circulație, articulat, setul simbolic de referință,

structurat pe paradigme comprehensibile la nivel intramundan. Din această perspectivă, Părintele Mihail a inițiat acele digresiuni de profunzime care au făcut obiectul trăirilor sale interioare, adăugând tuturor zilelor *Calendarului* denominativele atât de

subtil sugestive: **Iunie 23- Apocatastasis, August 6 - Despre Summun Bonum, Iulie 22 - O orațiune funebă de tip aforistic.** Și exemplele ar putea continua. Citim în **Iulie 20 - Proorocul Ilie:** „În virtutea tocmai a prerogativelor sale, cel care grăiește cu Logosul în trupul inefabilei lumi nezidite, pe Taborul Transfigurării, este ucis, bestial și sinistru, ca un mărturisitor și martir, pecetluind ceasul extrem al smintitului dinamism cosmic, cinematica deșănțatului scamator exclus“. Or, poate mai sugestiv, în **„Iunie 23 - Apocatastasis“:** „...Dar asemenea arătări ale Duhului nu izbutesc să risipească duhurile stupidității compacte a sanționismului pseudo-teologal încălecat pe o pretenție de veșnicie, revărsându-se de veacuri în spaimele gloatelor astfel pregătite ghelenii născute din spaime“.

Pentru un om a cărui viață a însemnat un șir neîntrerupt de experiențe inedite, cu vocația și harul preoției și care, spre sfârșitul vieții a posedat aceeași luciditate în evaluarea realității în mijlocul căreia a ființat, exercițiul stilistic nu poate fi o surpriză. Paginile dedicate acestui gen de exerciții nu sunt întâmplătoare; nu este un simplu joc absolut gratuit, ci ele stau, cum sublinia scriitorul Marcel Tolcea, „sub zodia unei relații întemeiate, relația cu Dumnezeu“. Sub acest raport, astfel de exerciții sunt, cel puțin, creatoare de emoții estetice deosebite. Această capacitate, ca semn al unui spirit elevat, demonstrează nu numai o percepere exactă a semanticii cuvântului, a logosului în accepțiunea lui cea mai generală, ci, mai ales, capacitatea denominatorie a autorului. Exemple în acest sens sunt multiple. Chiar și o întâmplătoare selecție este edificatoare: „Valeții vicleniei viperelor vâgăunilor veninosului veac - văduvi veseli, vași viorști viscerali, vârcolaci viciați, variați vopsiți, verzi, violeți, vârgași - văzură văpaia Vitriolului Verbului Viu“.

Fără să altereze mesajul creștin - și nu neapărat Ortodox - deși „guenonian la tinerețe, (...) neînsemnând asta și părăsirea spațiului ortodoxiei, căreia i s-a dedicat plener“ (Marcel Tolcea), exercițiile de virtuozitate lingvistică pot fi interpretate ca tot atâtea interconexiuni simbolice de factură teologică, (mai degrabă decât comun-religioasă) ori chiar de filosofie a limbajului teoretic.

Oricare ar fi fost intenția autorului, întrezărim în aceste pasaje-unicat reliefația infinitelor posibilități de comunicare, demonstrând astfel că nu numai prin apelarea la vocabularul deja vetust al dogmelor și scripturilor teologice se poate transmite mesajul divin, ci și într-o modalitate absolut modernă pătrunzând în aceeași pîntă: sufletul omului.

babel pe main

Cimitirul vesel

Dictatorul se ținea verde și-n general nu murea

până nu-ți pierdeai și ultima speranță că totuși;...

până în ziua când apărea, negru pe alb, în ziar

„Comunicatul privind guturaiul ușor al Tovarășului“ etc...

purțând semnăturile unor oncologi de renume...

Atunci, ca prin minune, pătrundea în casă așa ca o rafală de aer primăvăratec dimpreună cu promisiunea unui dezgheț și-a cel puțin trei zile de chef nebun la iarbă verde...

Și mai ales în momentul când muzica - oribilă, incontinentă - de la difuzoare și radio

își lua deodată capul în mâini devenind reflexivă și gravă - o țară întregă ciulea urechea și așteptarea era deja dureroasă.

Știind că, foarte curând pe străzi și în parcuri adevăratele marșuri funebre alămurile aveau să atace spre bucuria nestăpănită și chiar delirul poporului bucurios de schimbare.

Și cum, la noi, omul împilat se răzbună prin răs, nici funeriile naționale nu fac excepție putând în orice moment să vireze în carnaval deșănțat.

Cu dictatorul, în sfârșit, pe-afetul de tun dormind senil și fericit într-o mare de flori...

cu mulțimea adunată - pe liste complete - într-un cortegiu mucalit, pus pe rele călcând spășit, mușcându-și buzele să nu explodeze în răs.

înainte ca și ultima ansă a șarpelui oficial mortuar să fi dat colțul la Ghencea unde toți oamenii buni, ca la un semn, fac stânga-impresur și iau cu asalt chioșcurile cu bere și mititei.

De unde se pleacă târziu, cu lăutari, mai departe, tot mai departe!

Theodor Vasilache

constantin novac:

„ASTĂZI, PE NIMENI NU MAI INTERESEAZĂ SOARTA PUBLICAȚIILOR DE CULTURĂ, ÎN AFARA CELOR A CĂROR SOARTĂ DEPINDE DE ACESTEA”

Cristina Tamaș: Stimată domnule Constantin Novac, sunteți redactor-șef al revistei TOMIS de 20 de ani, respectiv din 1980. Care credeți că ar fi secretul acestei, să-i zicem, longevități în spațiul publicisticii culturale românești?

Constantin Novac: Mai adăugați un an, 1970-1971, când am ocupat aceeași funcție pe care am abandonat-o printr-o demisie voluntară lăsată cu destulă gălăgie. Dacă aș fi avut altă fire, aș fi făcut ulterior din acest gest un act de disidență sau, mă rog, aș fi clamat-o ca pe o reacție reprobativă la adresa odiosului regim totalitarist. Mulți dintre cei care mă „cântă” astăzi, cuminți ca niște școlari la vremea respectivă, nu mai țin minte sau nu mai vor să țină minte afacerea. Revenind la întrebare: nu există un secret anume în stare să-mi motiveze acest poate prea îndelungat exercițiu de șef de revistă. Poate că în spatele faptului stă și un soi de slăbiciune, de exces de stabilitate ca să nu spun inerție; teama de a mă avânta într-un necunoscut, imbiator, ce-i drept, mai ales după '89 când, o dată ajuns la o vârstă de potențial bun, nu mai visezi safaruri primejdioase. Asta este, dacă vreți, una din cauzele crizei generației mele; am ajuns prea târziu pe autostradă. Dar cum lucrurile nu depind numai de voința mea, de încăpățânarea de a mă ține în șa, trebuie că au existat și alte motive pentru care timpul mi s-a dovedit a fi răbdător; de pildă, compatibilitatea cu o asemenea responsabilitate ambivalentă, materială și spirituală. Mi-a plăcut să mă cocozez sub grija zilei de mâine a publicației, după cum, dobrogean fiind, am ținut pătinaș la dorința de a cuprinde Dobrogea într-o revistă de cultură. Și încă ceva: fără a mă socoti formidabil de abil, performer întru scrutarea sufletelor celor din preajmă, am adoptat tactica micilor compromisuri în acest spațiu în care spiritele, irascibile prin natura vocației, se ciocnesc din te-miri-ce. Vezi ce s-a petrecut în alte redacții, câte încâierări, câte...

C.T.: O întrebare mai puțin confortabilă: dacă am înțeles bine, în 1971 ați demisionat din motive de...

C.N.: Da, să zicem nepotrivire de caracter...

C.T.: Asta înseamnă că, în 1980, când ați redobândit redactor șef, s-a schimbat atitudinea unuia dintre cele două părți aflate până atunci în conflict? Mai concret: ați cedat dumneavoastră sau condițiile coabitării s-au calat pe intransigența acelor principii care v-au făcut, cu zece ani în urmă, să demisionați?

C.N.: Intre timp mă maturizasem, îmi venise mintea la cap, cum se spune. Principial însă, nici eu, nici lumea nu se schimbaseră, doar că acum vedeam posibilă o colaborare sub imperiul mai multor nevoi. Aveam o familie de întreținut. Și nu numai asta. Heidegger spunea că un sistem social nu poate fi subminat cu eficiență decât acționând în interiorul lui. Așadar, în cunoștință de cauză. Nu că aș fi urmărit eu, în chip programatic, demolarea societății socialiste multilateral dezvoltate, dar mi se oferea ultimul prilej de a-mi valorifica aptitudinile, zestrea biologică, nu-i așa, într-un

spațiu ameliorabil prin „compromisuri” fie ele și riscante, cum s-a dovedit adeseori. De aceea am acceptat oferta...

C.T.: Interesant de constatat, din acești din urmă douăzeci de ani de când sunteți redactor-șef al revistei TOMIS, un deceniu se află pe o parte a baricadei iar al doilea pe cealaltă parte. Ați putea încerca să le caracterizați, bineînțeles, din perspectiva dumneavoastră, în sensul relației dintre Cultură și Putere? Făcând trimitere la propria dumneavoastră conduită?

C.N.: Interesul puterii totalitariste față de cultură era, pe cât de manifest, pe atât de nociv. Cultura servea felurilor propagandistice și asta o păstra în centrul atenției mediilor social-politice. Dacă erai un om integru, cu principii ferme dar subtil vehiculate, te puteai strecura printre recifurile dogmelor și canoanelor mutilante, și chiar dacă nu crai respectat erai

băgat în seamă. Profitam, așadar, de anumite campanii de anvergură pentru a ne satisface interesele de fond. Trânteam, la comandă, „portretul” pe prima pagină, îl încadram cu ode și imnuri de slavă semnate de menestrelii vremii, încă două-trei pagini tot la comandă, cu cititoriile socialismului, și de aici încolo ne vedeam de ale noastre. Să-mi ofere cineva alternativă în afara aceleia, lașc, de a te da scârbit de-o parte. Abia oameni ca aceștia ar trebui condamnați, pentru că atunci au stat cu brațele încrucișate și acum, bătrâni și acriși, nu fac decât să bombăne. Viața lor s-a irosit numai pe umori, păcat de calitățile lor native...

C.T.: Cenzura?

C.N.: Să știți că și între cenzori, ca și între activiștii propagandiști, erau intelectuali, indivizi cu bun simț, oameni de caracter. Nu mi-a plăcut și nu-mi place maniheismul practicat ori de câte ori se schimbă aleșii după cum nu mi-ar plăcea să-mi înjur retroactiv, o dată cu basculările sociale, etapele propriile mele existente. Nu sunt vinovat că m-am născut într-o anumită epocă și într-un anume loc; cei care își mușcă astăzi coada ar fi trebuit de mult să se sinucidă. A, ingerințe erau destule. Teama de imprevizibil, teama că un ignorant cu atribuții de cerber literar te poate lua oricând în furci acuzându-te de erezii politice, teama că ai înghițit o literă din numele genialului conducător invocat de zeci de ori pe aceeași pagină. Reluând: profitam va să zică de anumite campanii de anvergură, pentru a ne promova interesele legitime. De pildă, într-un context caracterizat printr-un naționalism excesiv, fluturam opinii mai mult sau mai puțin eretice despre rostul tradiției sau despre nevoia de a prezerva monumente uitate, martori în timp ai edificării noastre istorice. În domeniul economiei, ne îngăduiam să privim critic programe păgubitoare pentru patrimoniul nostru natural, precum cel privitor la exploatarea Deltei Dunării. Am publicat o seamă de interviuri cu scriitori reprezentativi ai literaturii române, lăsând să se vehiculeze printre rânduri, considerații critice acide la adresa dirigitorilor de atunci ai culturii naționale. Și să știți că nu toți cenzorii erau proști sau dogmatici: am simțit în nenumărate ocazii acel soi de complicitate tacită stimulativă...

C.T.: Dar astăzi?

C.N.: Astăzi pe nimeni nu mai interesează soarta publicațiilor de cultură în afara celor a căror soartă depinde de acestea.

C.T.: Și cum vedeți în perspectivă evoluțiile acestora?

C.N.: N-am să cad în păcatul săvârșit de atâția inși acriși de vârstă și de servituți și să afirm că sunt condamnate la moarte. Cred că unele dintre ele vor supraviețui în măsura în care se vor putea integra unei structuri de profitabilă și eficiente economic, aptă de „generozități” fără replică pecuniară, cu consecințe morale pe termen lung și, mai ales, conștientă de importanța actului cultural. În peisajul publicistic viitor vor căpăta pondere, probabil suplimentele literare ale cotidianelor. Un management autentic nu se poate desfășura în afara unui sistem național pus la punct, în acord cu legile economiei de piață, aceasta înseamnă cunoașterea și cuantificarea publicului țintă respectiv calitatea și volumul cererii, optimizarea canalelor publicitare - difuzare și receptare, depistarea unor soluții

complementare de propagandă a actului cultural și mai ales nivelul intelectual al celor cărora ne adresăm cu încredere și respect. Băgați în seamă, optimismul meu nu se lasă controlat de realitatea dramatică a unui popor care se analfabetizează pe zi ce trece.

C.T.: Cum ați defini, în câteva fraze, personalitatea revistei TOMIS? Și care credeți că sunt dificultățile cu care se confruntă ea în momentul de față?

C.N.: Suntem o revistă al cărei program se înscrie pe linie programatică generală a publicațiilor noastre culturale. Sigur că, oprindu-se la Constanța, în Dobrogea, suntem interesați să ne publicăm valorile și să atragem atenția asupra unor aspecte de cultură și civilizație locale dar cu vibrație națională. Identitatea Dobrogei, mai pregnantă decât a altor provincii românești prin anumite elemente strict specifice, precum poziția litorală cu tot ce presupune aceasta, densitatea vestigiilor istorice etc. se impune ca atare revistei noastre, conferindu-i acesteia un spectru mai larg de preocupări și subiecte. Suntem mai aproape de gazon decât alte publicații surori. Probabil că în ponderea mai scăzută a părții beletristice, expresie a unei tradiții în peșă mai puțin fertilă, decât am încerca să o compensăm cu sinceră deschidere spre zările literare ale țării, ne-a determinat să o construim astfel.

În ceea ce privește dificultățile, acestea sunt, în general, similare celor cu care se confruntă întreaga publicistică românească. Costurile ridicate ale materialelor și procesului de producție (aș fi un ingrat dacă n-aș recunoaște, totuși, ne bucurăm de sprijinul material condiționat al Consiliului Local Municipal și Casei de Editură ExPonto), difuzarea proastă - costisitoare, lipsa unui dialog susținut cu alte reviste și, de aici, lipsa unei solidarități breaslă. Schimburile reciproce de publicații, prestația puținelor librării ale Uniunii Scriitorilor, „trocul” ritual practic de prietării-redactori cu prilejul diverselor întâlniri ale obștei nu sunt suficiente pentru înfățișarea unui climat spiritual de esență. Dificultăților generale le adăugăm pe cele care afectează personal: receptivitatea scăzută a cererii la oferta noastră publicistică, în ciuda obiceiurilor atât de evidente în paginile revistei, lipsa unui sediu corespunzător (grație bunăvoinței domnului Adrian Radulescu, directorul Muzeului de Istorie Națională și Etnologică Constanța, ne-am găsit singurul spațiu în mansarda amejitoare a clădirii acestei instituții, mansardă inaccesibilă diacilor și autorităților) și nu în ultimul rând - severența, tenacitatea cu care unii veleitari de rea-credință încearcă să denigreze gura publicație culturală din Dobrogea, cu priză națională, și chiar Dobrogea însăși. O am răspicat: am fost mereu deschiși oricărei critici, oricărei vocații. Riscând să fim penalizați pentru non-combat, n-am sancționat repinderi riscate, formule bizare, gesturi de vreme, socotind că revista TOMIS, împreună cu slujitorii ei, mai au timp să se muleze. Înainte de a tăia și spânzura.

C.T.: Tocmai voiam să vă întreb ce

argumente aduceți în sprijinul afirmației că revista TOMIS și-a câștigat un loc distinct în spectrul publicisticii culturale românești. În acest fel le-ați putea răspunde și detractorilor...

C.N.: De-a lungul celor peste 33 de ani de existență, revista noastră a promovat personalități și adevăruri perene indiferent de vremea de-afară, a cultivat respectul pentru locul în care ne naștem în fiecare zi, a declanșat campanii care vizau schimbări de mentalități, de atitudini, în diverse domenii ale existenței sociale și, mai demn de subliniat, a pus bazele unei grupări literare locale, instituționalizate ulterior, în Filiala Dobrogea a Uniunii Scriitorilor. Băgați de seamă! Chestia asta petrecută într-o provincie istorică românească vitregită atâtea vreme de briza înviorătoare a spiritului. Pentru că nu trebuie să fii invitat, rugat să te devotezi. Și am impresia, dacă nu convingerea că, de când Dobrogea - rău revărsat acum mai mult de un secol în Fluviul România - a fost Dobrogea, abia de curând cuvântul scriitor a devenit, în acest spațiu, ceea ce se vrea a fi. Adică SCRITOR. Revistei

Interesul puterii totalitariste față de cultură era, pe cât de manifest, pe atât de nociv. Cultura servea țelurilor propagandistice și asta o păstra în centrul atenției mediilor social-politice. Dacă erai un om integru, cu principii ferme, dar subtil vehiculate, te puteai strecura printre recifurile dogmelor și canoanelor mutilante, și chiar dacă nu erai respectat erai hăgat în seamă. Profitam, așadar, de anumite campanii de anvergură pentru a ne satisface interesele de fond.

TOMIS îi revine marele merit de a veni cu o oaste locală, cu cai și călăreți, în această armată națională a visătorilor combativi. Admit că exagerez dar nu am încotro. Oricum, nu mă voi abandona opiniei acelor inși care cultivă ideea vidului spiritual dobrogean. Numai că aici, între Dunăre și mare, trebuie să sapi mai adânc și mai cu credință, înlocuind scoperul și excavatorul cu șpaclul arheologului. De-a lungul timpului, revista TOMIS a școlit publiciști, a notabilizat oameni de cultură din ceea ce tindeau să fie dar nu știau săracii ce vor; unii, decenti, o mai salută în trecere - revista, zic, alții - ingrași sau uituci, își ignoră scandalos propria tinerețe cu păcatele și virtuțile ei. Nu dau nume deși sunt plin de memorie și memorii. Detest orice boxer devenit notoriu în ring care nu-și recunoaște primul antrenor, cu ochiul lui de nestemate.

C.T.: Iertați-mă, dar din tot ceea ce ați spus reiese nu numai că revista TOMIS a făcut și-a dres, dar că fără ea nu se poate...

C.N.: Ba da, se poate! În măsura în care o altă publicație își va asuma această misiune cu tot riscul de a fi supusă acelor tratamente în măsură să se transforme, în mai mult de 30 de ani, o iarbă de mahala într-un gazon englezesc. Tentativele prezente, de scurtă și neconcludentă răspândire, nu fac decât să-mi confirme diagnoze.

C.T.: Acum, ceva mai aproape. Cum sau cât se împacă activitatea dumneavoastră de redactor-șef, funcție executivă, comportând responsabilități multiple, dureri de cap, nu-i așa, cu vocația de prozator? Cu alte cuvinte, rugându-vă să-mi iertați ușoara maliție, spuneți-mi, în ce măsură una dintre aceste preocupări a fost și este atinsă de cealaltă?

C.N.: Ambele au avut și au de pierdut, dar și de câștigat. Avalanșa de griji „gospodărești”, dialogurile mele cu fel de fel de inși care aveau tărâ expresivă de a mă face să mă îndoiesc de probitatea judecăților mele mi-au tăiat deseori cheful de scris - care este un bay pass sexual, nu-i așa? - de elaborat construcții mentale premergătoare actului propriu-zis al scriiturii. Proza nu se scrie pe genunchi decât dacă nu te respectă. După cum, știindu-se că proza este apanajul maturității, experiența și, în general, prerogativele de șef de revistă mi-au grăbit maturitatea și mi-au îmbogățit-o din inedite, neașteptate unghiuri de vedere. N-am simțit nici o umbră de malițiozitate în întrebarea pe care mi-ați pus-o. Dacă vă referiți cumva la posibilele facilități, înlesniri, șmenuri, trocuri etc. contractate în temeiul unui statut presupus a fi privilegiat, mă grăhesc să vă spun că în cele două preocupări ale mele, de redactor-șef al unei reviste de cultură, oricum, preponderent literară, și de prozator nu există decât pregătirea (nativă?) mea filologică. Ce e interesant e că, deși pe mulți comentatori ai fenomenului literar îi intrigă conul de umbră aruncat asupra

prozatorului Constantin Novac, aceiași comentatori stăruie în tăceri, zic eu, nemeritate, față de oferta literară a acestuia. Departe de a-mi liniști conștiința, de a-mi-o adormi, mă gândesc că, procedând într-un mod mai balcanic, cum am văzut

la alții, mi-aș fi nedreptățit mai puțin această prestație. Uneori, trebuie să forțezi, cu mijloacele pe care le ai la îndemână, pentru a scoate adevărul la iveală. În chestia asta am dreptate dar nu mi-o fac.

C.T.: Sunteți, după aparențe, după tot ce mi-ați declarat până acum, un ranchiunos. Aveți inamici? Mă refer la inși reali, dincolo de cei cu care combateți în sfera abstractă a ideilor.

C.N.: Nimic din ceea ce e omenesc nu mi-e străin. Iubesc și urăsc fără rezerve; acesta e, în fond, materialul meu de lucru, cărămizile mele. Dar dacă pentru dragoste sau prietenie mă aflu în realitatea imediată, palpabilă, în ură - trăită cu voluptate controlată - nu provoc răzburarea, ci o aștept, ca descinsă din rațiunile legitime ale aversiunii mele. Indianul moșăie - numai aparent - pe malul râului și așteaptă răbdător, fără să știe că așteaptă să-și vadă dușmanul plutind în derivă, livid și umflat, ducându-se la vale către mările uitării.

C.T.: Vă socotiți de neînlocuit?

C.N.: Toate cimitirele sunt pline de șefi indispensabili.

C.T.: Și o ultimă întrebare. Ce le puteți reproșa redactorilor-șefi care v-au precedat la cârma revistei TOMIS?

C.N.: Ceea ce le reproșez tuturor celor care au murit înaintea mea. Inclusiv părinților mei. Că mi-au lăsat mie pe umeri ceea ce mai puteau duce: în primul rând o groază de lucruri și de oameni pe care nu le și nu-i poți împăca niciodată.

ioan f. pop

animal cu carnea tipărită pe dos

animal cu carnea tipărită pe dos. cu unghii crescute sub piele. scrisul lui anatomic începe să ne citească prin tot felul de lentile. cu împunsături de insectă otrăvitoare. cu limbi înroșite de șarpe. cu gheare de demon domesticit. între noi pulsa málul privirilor nebuloase. realitatea cu închipuirile ei de apoi. între noi pulsa pielea ceții subțiată până la os.

mașina salvării străbate artera mea dreaptă

mașina salvării străbate artera mea dreaptă. oprindu-se la fiecare stație. împărțind bucați moi de zid. pentru care nimeni nu are gură. pentru care nimeni nu are adresă. călătoream prin reliefurile uscate ale arterei întinse. cu suișuri și coborâșuri picurând din fiecare întorsătură. ajunși în vârf, am chemat cabanierul. am comandat priveștiștea cea mai întunecată. pătratul de cer umplut cu pământ. vietățile proaspătului dezgust. în timp ce mașina salvării da să plece. mâna mea dreaptă a salutat cu alte sute de mâini.

Oceanul cu vitralii

(cam ce se poate vedea noaptea de pe schelele Turnului Babel)

Noaptea și dedesubtul vântului o lebdă neagră scoțându-și gâtul lung și subțire din tuburile orgii de apă, ondulându-l ca într-o extaziere de rut.

Poate că în noaptea aceasta, într-un dormitor din Manhattan, ca orice baby-sister ce se respectă, dorul scoate limba la gângurelile necitețe ale unor copii plutitori, ascunși ca viermii în plutitoare gogoși de mătase. poate răsfoiește albume cu poze ori mai împlântă câteva ace de gămălie în peticita păpușă-insectă a poeziei. între cărți ce-au adunat praf de pe aripile fluturilor pe ele, între oglinzi, facturi iubărețe și perversele telegrame ale moștenitei sale nostalgii balcanice. poate că doar stă ghemuit și prizează un drog cu gust de busuioc sau tămâie revăzând cerul de-acasă pe care mai trec șarpe trase de inorogi, bărci acoperite de stanyol și trotinetele scârțâind ale ingerilor. convins că moartea îl va găsi și pe el

poem anatomic

creier peste creier, inimă peste inimă, nor peste nor, humă peste humă. vocea spartă peste glandele pline de înțelesuri. nerăbdări hipnotice storc indiferente măduva altui timp. în care inventăm de zor existența de ocazie. cu mâini ipohondre vom mângâia scoarța pereților, vom aduna rumeșul scurs din clipele de vâsc. forfota craniilor proiectate idilic în neant. să ne punem la loc cocoașa limfatică, materiile, hidrocarburile trupului ce scot pe nări acest fum androgen. acolo unde pălpâie sălbatic ochiul de antracit. cu vitejii romantice, de clovni încoronați, ne vom scurma numele în țeasta ingerului. în registrul de casă al interogațiilor de mai târziu. vom scrijeli cu ghearele în nepăsarea-ți fixă. până toate organele ne vor învăța binecuvântata rătăcire, amorțea, irealitatea pe de rost: creier peste creier, inimă peste inimă, nor peste nor, humă peste humă.

poem de sugativat realitatea

încă aici cineva mai reglează sunetele fundamentale. tobele inimii, șinele sângelui clocotitor. zgomotul de fond al ființelor mici, componentele noctambule. mecanic soios, tremurul reglează milimetric spațiul încordării. lasă cheile și apucă mânerul lemnos. noi îl lăsăm să ne între în piept, îi deschidem ușa, închinăm o cupă de leșie onirică. iară, aici cineva reglează pulsul temperaturilor băltiri. fumul oaselor încinse de atâta crucificare pe orizontală. și nimeni nu bate alarma, nu trage clopotele craniilor colorate. albul

îmbrățișat cu slugile celelalte, într-un ocean umplut cu sticla pisată a unor vitralii. (asta îl face să plângă) ca un copil după oceanul cu cioburi colorate cu care s-a ales în urma excursiei „cu părinții” pe insula Ada-Kaleh: plăcerea acelei jucării îl înnebunise de-a binelea, și-o înșuruba în orbită până când lumea din jur era cuprinsă de neguri și, doar înlăuntrul oceanului, la cea mai firavă atingere, șopârlele de lumină țâșneau de sub pietrele atâtor culori. era un deliciu să vezi curcubeu cocoțate-n cireși sau săltând peste tufele de porumbe, cristalele zbenguindu-se ca niște mormoloci colorați într-o apă nestăpănită....)

Apoi convingerea, că întorși cu spattele unii la alții, mergând în mâini sau pe picioaroange de sticlă, privind dintr-un capăt al lumii mari și oceane (de jos în sus ca pe ceruri!) totul continuă să fie acolo unde trebuie, că îmbrățișarea râvnită e un lanț cu zalele petrecute prin inimile tuturor încolăcindu-se și crescând întruna în jurul picioarelor lui Dumnezeu, al mersului lumii!, până când cei aleși vor atârna de gâtul Lui ca rândunicile pe

eșecului ne atingea cu limbi negre, sugativa pe creștet realitatea. baten în crista valului, dinăuntru ni se spune: intrați. între clavicule uzate, până și vesela moarte ni se pare mult prea căruntă

poem de uitare și descompunere

toate se învăteau în aerul amestecat cu salii. în țesutul unui amurg amețit de nemșcare. cineva ne cheamă în stradă, să scoatem limba la trecători. cheamă fantoma carbonizată, să-și înfigă colții de fier în carnea albită. apoi, ca un ecou ce ne cuprinde cu ghearele-i murdare după umerii de granit. de-am găsi calea să separăm noroiul privirilor ridicate, începăturile lor usturătoare. de-am putea forța zvâcnitul de pământ să se ridice o clipă în genunchi. un moment senin de rătăcire ar separa mai bine lucrurile. le-ar orându-i mai bine între zidurile memoricii, în vitrinele ceții vărsată peste noi. în zgomotul trecerii pomencam împuscăturile vântului himeric. prin grădini reumatice, prin parcul psihiatric, pe cărări endocrine. unde vântul n-linge încheieturile. membrele cu care mimăm uitarea, descompunerea, adus la mal. cântă la clapele anamorfoțice, suspină ascuțit. sparg embrioanele fostelor secunde. atât de departe de parcă bate în timpanele simțurilor noastre. atât de aproape de parcă ar fi vorba chiar despre noi. c-întinderile reliefulurilor nevrotice, de organele crude ale înserării. aruncate peș bordul așteptărilor gelatinoase. cineva uită pe limba morților. și limba răsărită din humă. în sângele uitării, descompunerii, în ca rămânem cu pușca la ochi până târziu.

sorin gârjan

sărmele unei numărători vechi, și acolo, ajunși curtezanii divinității, își petrece zilele în nesfârșite colocvii despre copiii din florile literaturii, despre călătoriile lor spre nu-se-știe-ce, nici cum!

Poate că în azilul de noapte, creierul lumii că deodată cu inima. ca poezii prin cârciu! (lăsându-se duși!). același cântec și-n gura privighetorii, și-n g lupului de prerie. din păcate, de aici nu se aude nimic doar se vede: aceeași corabie, care nu mai ajunge la țărni. ci se învătește prinsă-n vârtejul spumos ca o foiță de ceapă deasupra sorbului cu gău într-o chiuvetă de aur.

Poate că strălucirea unui ego comun poartă fulgerul rătăcit ce-o lovește mereu. poate că și printr-un dormitor din Manhattan și drumul dintre moarte și moarte. cu ochii lui străvez. ca ai unei feline prinse în plasa de lumină farurilor. cu un gât de lebdă neagră în gură poate!

SOCIOTERMINOLOGIA

de MARIANA PLOAE-IANGANU

Terminologia de azi refuză normalizarea impusă și aceasta deoarece toate metodele de lucru și de analiză au fost reformulate și gândite în această perioadă prin prisma unui nou compartiment al terminologiei, creat în anii '90, și anume socioterminologia.

Formularea conceptelor este o necesitate intrinsecă a comunicării umane; pentru terminologie, știință prin excelență de reflexie teoretică, aceasta este o preocupare permanentă. Studiul termenilor, înțelegi ca denumiri ale conceptelor și nu drept cuvinte propriu-zise ca și normalizarea lor, până la acea dată de tip instituțional, au îndepărtat studiul terminologic de necesitățile reale de creare și utilizare a termenilor. Apariția socioterminologiei a determinat ca toate metodele de lucru, care pot fi calificate drept tradiționale, să fie răspândite și reformulate. Dincolo de realizarea dicționarelor terminologice, a bazelor de date și, în prezent, a CD ROM-urilor și, dincolo de teoretizarea terminologică din ultimele decade, este nevoie, în prezent, de studierea terminologiei, înțelegând ca fenomen social.

Lucrările de terminologie realizate în școlile de terminologie din Canada și Franța au demonstrat că distanța dintre centrele oficiale de decizie terminologică și sferile de activitate în care se folosesc termenii respectivi transformă terminologia pe cale instituțională într-o picdică serioasă în folosirea cu succes a rezultatelor ei. De aceea s-a dovedit necesar ca metodele de culegere a materialului ca și analiza datelor să fie total reformulate și adaptate; în acest sens au fost explorate mai intens relațiile dintre termeni și utilizarea lor socială, lucrarea terminologică trebuind să fie un permanent du-te-vino între cercetarea empirică și elaborarea teoretică. În aceste condiții, o mare importanță capătă dezvoltarea terminoscopiei, care este observarea atentă și critică în același timp a uzajului fără intenția de a normaliza sau a interveni. Analiza socioterminologică îndepartează preocupările de normalizare și impunere a termenilor, așa cum făcea vechea terminologie de tip wüsterian sau tradițional, dar favorizează punerea în acord sau în armonie a terminologiei conceptuale și a acceptării ei. Numai în acest context se poate vorbi de o funcție comunicativă în terminologie, de realizarea unei legături între rezultatele terminologiei și utilizatorii ei. Fiind necesar să se revizuiască metode de lucru ale terminologiei tradiționale, trebuie totodată să se reformuleze termeni fundamentali ca termen, domeniu, normalizare sau sinonimie în terminologie etc. Astfel, termenul nu mai poate fi văzut numai ca entitate semnificativă în sine. El este consecința unei voințe sau a unei necesități de enunțare și transmitere a cunoștințelor, analiza lui trebuind să fie făcută dintr-un punct de vedere cognitiv dintr-unul lingvistic. Studiul termenului este în același timp studiul condițiilor sociale a existenței sale deoarece datele terminologice diferă după tipurile sistemelor noționale, dar și după producerea socială a acestor sisteme și după practicile care conduc la realizarea lor. Domeniul corespunde, în noua viziune, unei clase semantice căreia îi sunt legate diferite tipuri de practici sociale și locale; structurarea sa devine astfel rezultatul dialecticii între integrarea interdisciplinară și hiperspecializare. Practica terminologică de până acum pune accentul în general pe normalizarea utilizării termenilor, având ca obiectiv corectarea utilizării denumirilor conceptuale. Dacă mai mare parte a cazurilor normalizarea era pusă și consta în alegerea unei denumiri și în utilizarea celorlalte. Această impunere, datorată unor rațiuni extralingvistice nu respecta întotdeauna libertatea de comunicare și necesitățile utilizatorilor. În contextul unui studiu socioterminologic este urgent să se regândească conceptul de normalizare sau chiar să se renunțe la el; s-a încercat chiar înlocuirea termenului de normalizare prin cel de armonizare, adică o armonizare făcută prin armonizare cu necesitățile grupului social.

bujor nedelcovici

SURSA
CREATOARE

Frederic Nietzsche (1844-1900)

Calea înțelepciunii cunoaște trei perioade:

1. Ascultă și înveți.

Respeți tot ce este greu de suportat: curajul, timpul și comunitatea. Este timpul prietenilor: Wagner și Schopenhauer.

2. Sparge inima celui care respectă.

Spiritul devine liber și independent. Este timpul deșertului, a negației, a detașării și al depășirii. „Distruge admirația. Rămâi singur. Voința ilimitată de adevăr și autenticitate. Răstoarnă vechile judecăți de valori“.

3. Marile decizii. Poziție pozitivă și de afirmare. „Nici un om deasupra mea“. „Instinctul creator care știe unde așază mâna“. Trebuie să-ți afli sursa creatoare și viața suverană. „Actul creator prin care mă creez singur! Să-ți dai dreptul de acțiune dincolo de bine și de rău!“ El nu se simte umilit de destin, el este însuși destinul! Intră în posesia lui însuși. Ia în mâinile lui soarta umanității. „Sunt pe culmile vieții mele! Teribilă viziune a datoriei mele de mâine“.

Cărțile esențiale: Karl Jaspers: Nietzsche. Martin Heidegger: Nietzsche.

De ce l-am înscris pe Nietzsche alături de ceilalți mari mistici și de ce îl consider prietenul meu de restriște, singurătate și angoasă? Pentru mai multe motive și explicații filosofice (voința de putere, eterna întoarcere etc.) pe care nu le pot analiza în acest Jurnal. Dar cel care a putut spune: „Dumnezeu a murit!“ înseamnă că l-a recunoscut ca atare și, în fond, este vorba de o „religie negativă“ în care accepți prezența celui pe care vrei să-l ignori. Cred că Nietzsche a fost un „creștin inversat“, dar creștin... A ridicat cunoașterea pe cele mai înalte culmi ale disperării, a vrut să se „renască singur“, a fost obsedat de depășire și cred că a reușit să fie un „supraom“, cu toate slăbiciunile omnești pe care le aflăm din corespondență. Se afla la Torino, nu mult înainte de a muri și de a-și pierde mințile. A văzut pe stradă o căruță încărcată și un cal care abia se mai putea mișca. Birjarul lovea fără milă calul cu un băț. Nietzsche a făcut semn birjarului să oprească, a cuprins cu mâinile gâtul calului și a început să-i vorbească. Pentru acest gest îl iubesc - domnilor - pe Nietzsche cu aceeași putere cu care l-am iubit pe

fratele meu. Este acolo, în gestul lui, întreaga dramă a omenirii!

Când frații De Witt au fost masacrați în stradă, Spinoza a scris o pancardă pe care a agățat-o pe zidurile casei: Ultimei barbarorum (Ultimii barbari). Pentru acest gest îl iubesc - domnilor - pe Spinoza cu aceeași putere cu care l-am iubit pe fratele meu.

Când ai pierdut toți prietenii și pe toți cei din familie, îți găsești prietenii și familia printre marii mistici și filosofi...

10 decembrie 1993

* Niște zidari zugrăveau pereții exteriori ai casei. De pe schelă, unul dintre ei mi-a bătut în fereastră și m-a întrebat ce să facă cu firul de antenă care ieșea de sub geamul meu. Deschid fereastra, îl privesc cu nedumerire. Îi spun că televizorul se află în cealaltă cameră și îl las să decidă singur. Zidarul a scos un clește din buzunar și a tăiat firul. Am închis fereastra și mi-am văzut mai departe de treabă. La prânz, în timp ce mănânc, privesc Televizorul pentru a afla ce noulăți (nenorociri) s-au mai petrecut în lume. Aprind televizorul și spre surpriza mea am constatat că nu funcționa. Îmi tăiasem singur... craca de sub picioare. Am început să râd în hohote. A doua zi, același zidar a venit să-mi repare antena. Din fericire aveam întâmplător un fir de antenă pe care a putut să-l urce pe acoperiș.

* Am avut ocazia de a cunoaște un mare impostor! Un mitoman! Nu am crezut nimic din ce mi-a spus timp de un an și jumătate. Și totuși, uneori eram captat de proiectele lui. Demonul are puterea de a crea acea „tentative spre fericire“, chiar dacă era lipsită de orice conținut real. „Personajul“ era un magician al promisiunii pentru o bucurie viitoare. L-am inclus în romanul **Provocatorul**.

Nu credeam că o să întâlnesc în realitate un Drăcușor, un Satanel, un Scaraoțchi. O pocitanie cu șarm și fascinație! Prin el, însă, am cunoscut... „Sărutul ludei!“

* Îl accept pe Bertold Brecht - care îmi este profund antipatic - doar pentru această frază: „Nenorocire pentru poporul care are nevoie de eroi!“

STAREA DE VIS A LIMBAJULUI

de SIMION BĂRBULESCU

Urmând în mod firesc după Figuri ale romanului, noua carte de critică a lui Ștefan Ion Ghilimescu: *Figuri ale imaginărilor poetice* (Editura Domino, Târgoviște, 1998) este precedată de trei motto-uri semnificative din Lautreamont, Saint John Perse și Gerard Genette, sugerând aderarea la concepțiile acestora cu privire la imaginărilor poetice, despre care - Prolegomenele... care uncează - își dezvoltă propriile idei cu privire la statutul poeziei lirice, apreciind că definirea limbajului poetic nu este „o întreprindere ușoară“. Aceasta pentru motivul că el (comentatorul de poezie) este obligat să insiste nu asupra a ce dar și asupra lui cum se spune în poezie... Citindu-l - printre alții - pe Tv. Todorov, criticul român afirmă că opera critică ar fi „un du-te vin-o neîntrerupt între poetică și interpretare“, criticul având obligația de a participa „la elaborarea sensului, dar și la trăirea bucuriei surplusului de realitate“, sesizând evenimentul care determină starea de vis a limbajului... Opinia lui Ștefan Ion Ghilimescu este că „poetica a devenit astăzi un adjuvant indispensabil al hermeneuticii descrierii operei, al acelei strădăni critice, adică de a revela miezul sublim al poeziei, pulsul de nimb al existenței ființei în planul de umire a cuvintelor“ - ceea ce este atât de frumos spus, cât și adevărat. Nu trebuie să se uite însă nici „capacitatea criticului de a discerne valoarea „reală“ a unui text. „Urmându-l cu precădere pe Jean Burgos, criticul și teoreticianul Ștefan Ion Ghilimescu mai afirmă că „figurile sunt spațiile spiritualizate ale diferenței care-și afirmă existența numai prin obliterarea deja-văzutului și deja-gânditului“. În final, criticul

român consideră că actul critic (comentariul) trebuie să ateste „jubirea autorului pentru sâmburii imaginației din care este alcătuită lumea“.

Să-i urmărim în continuare comentariile, pentru a vedea în ce măsură rămâne fidel principiilor teoretice enunțate...

Primele comentarii sunt dedicate operei lui Marin Sorescu. În primul - despre *pastișele și parodiile* lui Marin Sorescu - se disociază de opiniile lui G. Călinescu privitoare la apropierea acestuia de Topârceanu, considerând parodiile drept *pastișe* - „etapă absolut necesară în evoluția unui artist.“ La fel și cu Sorescu: el își face mâna pe anumite modele, unele dintre parodii reflectând nemulțumirea acestuia „față de starea de criză a climatului literar al momentului.“ Noutatea comentariului o constituie apropierea de Ionescu, cel din Nu, din 1934, subliniind încă o dată, în final, că *pastișa* ar fi „un exercițiu obligatoriu de tatonare și depistare propedeutică a idului vocii proprii.“ Comentând în continuare *La lilieci*, apreciază că aici Sorescu a realizat „o arhivă de limbă, tradiții și obiceiuri“, din Bulzeștiul copilăriei. Un alt comentariu e cel generat de lectura poemelor din *Ecuadorul și polii*, în care „se întreabă încă o dată asupra rosturilor și destinului poetului și poeziei“, iar în *Traversarea* constată că „privilegiul și crucea lui Marin Sorescu... e despărțirea de lume prin asumarea istoricității ei“... Într-un alt comentariu referitor la Geo Bogza, constată că poezia acestuia „n-a încetat o clipă să rămână fidelă liniilor de forță ale programului avangardist“, recomandându-se ca o

„violentare a stereotipurilor mecanismelor de gândire, [ca] protest împotriva standardizării.“

Următoarele comentarii sunt dedicate unor poeți din deceniile șase-opt, (precum Ioanid Romanescu, Ion Dincă Hobai, Gh. Izbășescu sau N. Breban), iar următoarele - unor poeți afirmați după aceea, precum Dumitru Octavian Barbarosa, Gabriela Crețan, Ion Vintilă Fintiş, Victor Sterom (alias Ion Vergu Dumitrescu, Iulian Boldea, Mircea Drăgănescu, Violeta Popa, Neculae Ion Dragu, Lucian Vasilescu, Călin Vlasic, Carmen Veronica Steiciuc, Aug. Frătilă, Adrian Suciu, Ștefan Drăghici și Marius Daniel Popescu. Am căutat să nu uităm nici unuia dintre acești poeți, asupra cărora comentatorul se apleacă într-adevăr cu dragoste și înțelegere, dezvăluind pe cât posibil specificul creației fiecăruia. Pentru exemplificare reținem caracterizarea justă a poeziei lui Victor Sterom, care s-ar situa, potrivit comentariului, „în partea superioară a listei reprezentanților stilului artizanal“, ceea ce este perfect adevărat. Tot astfel, despre poezia lui Lucian Vasilescu afirmă că ar fi „un receptacol de inițiative ale Isrlăkului limbii“, iar Călin Vlasic ar fi pe cale să inventeze „un teritoriu poetic al său“ ș.a.m.d.

Partea a doua, consacrată *Poemului comentat*, este mult prea tehnică pentru a fi urmărită și de cititorul mai puțin avizat. Reținem doar următorul exemplu referitor la poezia lui Ion Gheorghe: „Între accidentii infralogici, ritmul izomorf, plener, răzbătând prin semnificațiile cuvintelor, poate marca încărcătura trăirii, poezia contaminării cu substanța referentului“...

În încheiere, ținem să subliniem că Ștefan Ion Ghilimescu este un foarte bun critic și comentator de întâmpinare pentru scriitorii (poeți și prozatori) din generația sa, atenți precădere la cum spune și întrușchipează fiecare dintre ei imaginărilor, situându-se în permanență între poetică și interpretare, dovedind totodată o bogată și variată cultură teoretică...

Azul acesta a apărut, la editura Albatros, cartea de eseuri Eul Flexibil. Sau Despre Teatralitate, semnată de Nicu Horodniceanu, dramaturg, eseist israelian de origine română. Prefața, semnată de Alexandru Paleologu, pune cititorul în gardă cu o judecată de valoare pe cât de simplă, pe atât de puternică: „Cititorule, ai în mână o carte extraordinară.“ Susținerea de motive uncează, aducând în fața celor interesați, rând pe rând, calitățile stilistice și conținutul de idei al scrierii. În săptămânile și lunile care au urmat, semnalele apărute în presa românească au conturat în mare parte aceeași idee. Cartea semnată de Nicu Horodniceanu se înscrie în rândul lucrărilor de referință ale gândirii românești.

Nicu Horodniceanu a ales să trăiască într-un alt spațiu geografic, dar continuă să gândească și să scrie în limba maternă, oferind cititorului un text elevat, cu o construcție ireproșabilă a frazei, refuzând până la obsesie întortocherile, vocabularul de import, exprimarca labirintică la care recurg de cele mai multe ori, ostentativ, elitiștii. Autorul propune ca modalitate de înțelegere a existenței teatralitatea, participarea directă și indirectă la jocul morții și al vieții, determinate de binomul timp-spațiu. Cu greu răzbate de dincolo de cuvinte durerea, drama personală și cea colectivă. Destinul este asumat cu luciditate, singurele soluții pe care autorul le oferă sunt contemplația și încadrarea în teatralitatea vieții, a prezentului.

Pe tot parcursul lecturii, Nicu

RELAȚIA AUTOR-ACTOR

de ILEANA CUDALB

Horodniceanu dezvoltă, vizibil, două dintre preocupările lui din viața de zi cu zi: relația autor-actor în cadrul teatralității și pasiunea lui pentru limba română. Amândouă le regăsim și în curriculum vitae.

Autorul s-a născut la Botoșani, în 1929, și a crescut sub semnul *Luceafărului* poeziei românești, beneficiind de o educație demnă de invidiat. Școala românească, școala franceză și școala germană au contribuit în egală măsură la formarea tânărului umanist care, în mod surprinzător, alege cursurile unei facultăți politehnice. În 1972 emigrează în Israel. Aici îi apare primul volum de teatru în limba ebraică intitulat *Ipostaze 2*. Concomitent cu efortul de integrare în cultura israeliană, Nicu Horodniceanu continuă să scrie în limba română, acest lucru fiind favorizat de existența la Tel Aviv a unei puternice asociații de scriitori originari din România, mulți dintre ei nume de rezonanță în literatura noastră. Atmosfera, dens creatoare a acestei metropole cosmopolite în care se regăsesc aproape toate culturile lumii, a constituit cadrul, dar și măsura efortului artistului. Apariții remarcabile pe scena teatrelor israeliene, la postul de radio Kol

Israel dar și eseuri, articole de critică teatrală apărute în presa de specialitate. O dată cu dezghețul cultural, reluarea legăturilor firești cu țara de baștină a adus acasă „pe ușa duminică“ o serie de scriitori valoroși a căror opere au extins granița limbii române până la apa Iordanului ori și mai departe, până la Mare Roșie. Fundația Culturală Română, Revista „Arc“ au adus în atenția cititorului român o serie de lucrări semnate de Nicu Horodniceanu care au atras imediat atenția criticilor de specialitate.

Au urmat o serie de apariții teatrale și scenele din Brașov și Cluj și în aceas primăvară, redacția de teatru a Societății Române de Radio l-a avut ca oaspete cu pie Alcool, în regia lui Mihai Lungeanu. Toa această activitate l-a impus pe Nicu Horodniceanu în conștiința publicului ca pe un dramaturg remarcabil. Cartea lui de eseuri mod normal ar fi trebuit să surprindă gândindu-ne însă că background nu putea spune decât că era normal și chiar necesar ca să scrie, așa cum a scris, pentru a dovedi încă o dată vigoarea unei culturi, căreia scriitorii din Israel îi aduc cinstire.

GENEROASE DOAMNE, GENEROȘI DOMNI...

de MIHAI STOIAN

Multe îndură hârția, ca și obrazul omenesc. Mirarea pare a fi nelalocul ei, ca și afirmația c-am avea de-a face cu „ceea mai veche «meserie» a lumii”. Oricum, lăsând de-o parte orice strop de ipocrizie și de falsă pudoare, putem recunoaște că ne îngheață blamul pe buze atunci când parcurgem zăpunțurile de mică/marc publicitate, sau „vizionăm” pe ecranul televizorului reclamele „fierbinți” care sugerează că și-ar șuiera la ureche, insinuant senzual, vorbe - zice-se - vechi de când e lumca lume, iar șarpele - reptilă primordială - ne-a strecurat în casă și conștiință „păcatul originar”, faptul c-am încălcat porunca Domnului și am mușcat - la indemnul Evei - din mărul Paradisului pierdut. Acum, după ce-au trecut ceva ani, mere sunt pe toate tarabele, purtând nume de împrumut care de care mai istețe, mai înșelătoare. Reclama e sufletul comerțului! „Comerțul” cu ce? Cu tine însuși în primul rând... Iar neguțătorii actuali par a se pricepe de minune să-și ascundă adevărata indeletnicire, îndărătul a fel de fel de noțiuni cameleonice, așa cum ar fi: „matrimoniale”, „prieteni”, „diverse” ș.a.m.d. De fapt, însă, „matrimonium” definește ceva ce are legătură cu căsătoria; „generosus” se referă la individul de soi bun, fizic vorbind, și psihic.

Imaginile (fotografii reproduce) promovează, de regulă, nuduri frumoase (să nu fim misogini!), care par a fi fost surprinse de autorul instantaneului, motiv pentru care s-au grăbit a-și ascunde cu palmele goale părțile așa-zis rușinoase (mai puțin sânii). Desigur, personajele te privesc drept în ochi, socotind - probabil - că identitatea n-are nici o însemnătate (cam același lucru se întâmplă pe scenă, în mai toate marile porturi ale lumii, unde preotestele genului - sumar vestimentate - sunt expuse la vedere, în vitrine care, de obicei, printr-un subtil joc de umbre și lumini, îngerează cele ce urmează a se înfăptui dacă eci pragul clădirii cu pricina). Pozele noastre se însoțesc cu texte mai mult sau mai puțin ingenioase, sugestive și... excitante, ca de pildă: „ÎN DIRECT (adică?!) SEXCLUB (indicativ Internet). DRAGOSTE LA NUMERE FIERBINȚI. Iată și un cuplu mixt îmbrățișat, ambii dezbrăcați până la brâu (el și-a umplut palmele cu sânii companioanei), scena însoțindu-se de texte scurte, ca niște focuri de război: „Pătrunde alături de mine în lumea nesfrâului și a postelor nebunești” (un număr de telefon); pentru „Anunțuri matrimoniale” un alt număr de telefon; al treilea număr de telefon: „Lasă sau ascultă mesaje erotice la...” „Femei nuduri immortalizate pe peliculă nu se sfîșie și-și imbibe clientela ipotetică astfel: „Femei vorțate, libere sau fete virgine îți stau la dispoziție (număr de telefon), apoi „Poșta Gay” (omosexualii) și, de ce nu, „Lesbi-Club” (din nou alt număr de telefon). O tristă și grosolană incidentă potrivește în așa fel lucrurile, încât în pagina alăturată unor asemenea „naturi vii” a fie reproduce, la rubricile „Comemorări” și „Decese” portretele unor defuncți, însoțite de zăpunțurile îndurerate (familii). Morții cu porții, vii cu vii? Iarăși trei imagini cu „zeițe” amorului liber, fiecare cu insertul echivoc: „DIRECT. Și pentru cromatică locală: „Zona rubinte” (acoperită cu palmele), „100% odisiace” și „excitații extreme” - toate cu prețuri mari, foarte lizibile, în vreme ce tariful special pentru asemenea telefoane e cules cu greu de citit chiar cu lupa (7 250 lei/30 unde. Primele 20 sec. GRATUIT. Nu se înccep taxe pentru apeluri interurbane). „Reînțeleș, în suplimentul „Oferta zilei” egeam - pentru demonstrația noastră - o altă

fotografie, un (aproape) nud într-o poziție care vorbește de la sine; trei numere de telefon pentru trei categorii de amatori: „rezervat Vip-urilor”, „pentru întâlniri” și pentru „dialoguri șuierate”, plus indicativ Internet și sloganuri mobilizatoare de tipul „Oltence fierbinți” și „Cucerește-mă! Pot face lucruri incredibile!” Altă imagine înfățișează o blondă cu breton și decolteu amplu, în ochi îi citești ceea ce e și tipărit: „Incredibil! ÎN DIRECT!” (număr de telefon și Internet). Altă fotografie - cam același refren vizual, pigmentat cu sloganuri de tip „Viagra”: o jună tolănită pe-o parte, sprijinită într-un cot, sumar (oarecum) vestimentată, afișând o pereche de coapse dolofane, poartă o panama (pălărie de pai, masculină) pe creștet. Echivoc dorit! Și vorbe incandescente: „ÎN DIRECT! NOU! Relații regionale, jocuri de adulți, dialoguri fierbinți. Dialoguri interzise, amor gratuit (Tarif: 9000/30 sec. Primele 20 sec. GRATUIT.)” Post telefonic rezervat „Anunțurilor matrimoniale”, altul pentru „Poșta erotică.” Și, firește, Internet.

Din paginile cu pricina culegem lesne texte care vorbesc de la sine, fără a mai apela la alte comentarii paralele:

- TINERE oferim companie domnilor generoși.
- FOTOMODEL sexy, stilată, ofer companie oamenilor de afaceri generoși.
- ANA-MARIA și Angela, studente superbe, satisfacem exigențele oricărui bărbat.
- SENZUALE, sexy, sălbatică sau supuse. Fără limite. Fără prejudecăți. Escorte speciale își oferă serviciile. Rafinamente erotice non-stop.
- SUNTEM fete superbe pentru nopți fierbinți. Angajăm tinere (cazare asigurată).
- NONCONFORMISTĂ cu garsonieră caut tineri pentru petrecerea timpului liber.
- TINERE nonconformiste oferim clipe de neuitat domnilor generoși.
- DOUĂ studente moderne, suple, domnice de iubire, doresc să cunoască domni.
- AURA, singură, senzuală, vino să petrecem împreună.
- ANDREEA caut bărbat romantic, sensibil, pentru zile și nopți fierbinți. Non-stop.
- TINERI oferim serviciile doamnelor generoase, nu contează vârsta, dornice de fantezii erotice.
- DOMN 33 ani, 1,86/86, ofer servicii complete (companie, masaj) doamnelor și domnișoarelor. Discreție absolută.
- Mă numesc Alexandra. Am 1,70, 54 kg, ca hoby am muzica și sportul și cine vrea să mă cunoască mă poate suna la 687****. Roxana și alte sute de fete și băieți din București și-au lăsat telefonul complet de acasă. Le poți afla pe toate la... Internet... Fetele pot suna gratuit la...
- TÂNĂR drăguț, generos, caut tânără 18-24 ani, sexy, foarte frumoasă, fără prejudecăți, curată, pentru petrecerea unei săptămâni în Brașov. Ofer sponsorizare 1000 dolari americani.
- INTELECTUAL căsătorit, 33/180 doresc cunoaștință doamnă pentru relație discretă.
- TÂNĂR 22/1,98/95, brunet ochi verzi-albaștrui, necxperimentat doresc inițiere în arta

dragostei. Satisfac orice dorințe și fantezii. Aștept telefonul doamnelor și domnișoarelor ce vor să-mi sară în ajutor. Ofer discreție maximă. Rog seriozitate (dă un nume și două numere de telefon).

• STUDENTĂ teatru-film, îndrăzneată, provocatoare caut partener compatibil pentru o piesă nocturnă. Cunosc mișcările de scenă. Tu ce știi? Mona (își dă numărul de telefon).

• TINERE atrăgătoare oferă companie intimă, masaj, unor bărbați generoși cu sponsorizare (își dau numărul de telefon).

• ZIARISTĂ 28/1,77/68, senzuală, apetisantă, roșcată, doresc să cunosc domni (număr de telefon).

• BETTY, Angi și Ana-Maria, studente cu apartament la București, dorim întâlniri pe viu la domiciliu pentru distracție și aventură.

• POSESOARE vilă stațiunea Predeal, 22/1,69/57, superbă și sexy, doresc cunoaștință partener nonconformist pentru aventuri romantice.

• OM DE AFACERI caut tânără atrăgătoare pentru relație discretă. Ofer sprijin material. etc., etc., etc.

Dicționarul de psihologie definește calitatea de prostituată astfel: „Persoană care își împrumută trupul” (N. Sillamy - din care cităm mai jos). Pentru autorii vechi, prostituatele sunt femei predestinate să exercite această profesiune, fiind „incurabile.” După Lombroso și Pauline Tarnowski, cele mai multe dintre ele sunt perverse, degenerate, crude, mincinoase și lenșe. Această teză nu mai este admisă actualmente: prostituția nemiştrind considerată drept o înclinație congenitală, ci un rezultat al influențelor psihosociale suportate în prima copilărie. Încă din secolul trecut, Parent-Duchâtelet (1837) consemna că un sfert din fetele care se prostituau proveneau din rândurile orfanilor sau al copiilor abandonate. Prin urmare, Lily Brown de Ryckere (1907) și Havelock Ellis (1929) au subliniat proporția ridicată (40 până la 50 la sută) de servante, numărându-se printre prostituate, precum și în cazurile de căsnicii destrămate sau de carențe părintești (2/3) existente în antecedentele lor. Dacă-i adevărat că găsim, uneori, debile printre ele, aproape toate sunt de inteligență normală și nu prezintă nici o tulburare mentală realmente caracterizantă. Totuși, structura afectivă a prostituatei pare a fi foarte particulară și dominată de o îndelungată decepție. Ar fi vorba, inconștient, de o răzbunare la adresa tatălui care a preferat-o pe mamă, motiv pentru care tânăra însăși li se dăruiește altor bărbați (atenție! autorul-psiholog este psihanalist); și când, acestora, ca le cere bani, o face pentru a-și afirma puterea și dominația (mod de castrare simbolică). Nici una dintre teze, singură, nu este suficientă pentru a explica prostituția, căci faptul aparține simultan mai multor cauze: sociale, economice și psihologice. Iar ziarele noastre, însă, continuă să publice asemenea anunțuri pretins incendiare: „TINERE voce plăcută, spontană, cu imaginație erotică, pentru hot line”; „PLECĂRI fete contracte, viză Grecia, Cipru, Italia 18-29 ani” ș.a.m.d.

SPECTACOL MANIFEST

de MARIA LAIU

Cât curaj e necesar ca să deschizi un teatru, când simți cum totul se cam duce de răpă, nu-i greu de presupus! Cu câtă imaginație trebuie să fii înzestrat ca să crezi că acest teatru își va găsi locul și rostul într-o lume prea puternic marcată de sărăcie și nesiguranță - nici asta nu-i greu de presupus!

Și totuși... După cum seriam în numărul trecut al revistei „Luceafărul”, la Slatina, un primar romantic, ajutat de o mână de oameni entuziaști, au avut nebulosca ambiție de a înființa un teatru profesionist tocmai la vremea când altele, cu tradiție, riscă să-și închidă porțile (vezi soarta Naționalelor, a teatrului din Sibiu etc.). Mai mult, primul spectacol al acestui teatru abia născut are valoarea unui manifest, ce ar putea/ar trebui să fie jucat în oricare din locurile unde arta riscă să se stingă din lipsă de fonduri, din cauza nepăsării diriguitorilor, a insolenței celor care cred că atunci când mizeria ne dă târcoale, nu mai e nevoie de teatru.

Ultimul *Godot* de Matei Vișniec, așa cum a fost scris, dar și cum a fost imaginat de regizorul Mihai Lungeanu, cu ajutorul tinerilor actori Alexandru Jitea (Samuel Beckett) și Eugen Drăghin (*Godot*), are aceeași calitate de a pune întrebări, de a atrage atenția asupra unei grave stări de fapt. Teatrul este gata să moară în fiecare clipă. E atât de ușor să arunci totul în tomberon și să uiți! În același timp, însă, tot el dovedește că nu poate să dispară. Teatrul face parte din ființa noastră intimă, ține de spiritul nostru ludic și, de aceea, se poate înfiripa te miri unde, chiar și acolo, în tomberon. Folosind obiectele aruncate! Două măști sunt de-ajuns pentru a dura un spectacol.

Interesant mi se pare faptul că, neieșind din

spiritul piesei, regizorul Mihai Lungeanu - fin cunoscător al dramaturgiei lui Matei Vișniec - a știut să brodeze cu multă finețe pe marginea textului, recreând o lume. Fabuloasă, aproape, la nivelul subtextului. Regizorul nu recurge la imagini tari, stridente, nu ne vârbă degetele în ochi; el propune (nu dispune), sugerează (nu avertizează cu agresivitate), nuanțează (nu dezvăluie). Teatrul

Eugen Drăghin

moare din lipsă de spectatori - se spune în text. Recuzita, costumele, decorul sunt aruncate în tomberon. Dar teatrul poate exista chiar și acolo, în tomberon. Sunt de ajuns, pentru asta, un autor (Samuel Beckett) și un personaj, frustrat ce-i drept pentru că i s-a interzis dreptul de a apărea în scenă (*Godot*), animați de dorința nestăvilă de a juca. În asemenea împrejurări, *Godot* se poate naște (și chiar așa se și întâmplă) din tomberon, ca și cum s-ar dezghicea dintr-un ou. El are puritatea noului născut. El învață totul din nou, să umble, să

vorbească. Este curat, nealterat, iar realitatea nu îl poate perverti (pentru că este, totuși, ficțiune). Eugen Drăghin, tânăr frumos, cu o anume candoare, cu o voce cultivată (lucru prea rar întâlnit la actorii din ziua de azi) are capacitatea de a întrupa un astfel de personaj, depășind handicapul de a nu fi jucat de mai multă vreme. Sau poate că tocmai această desprindere de scenă să-l fi fost ajutat, acum, a găsi întreaga măsură a rolului. Jocul său este (pe răpă) plin de gingășie, de disperare, de inocență, de forță de credință.

În contraplan, Alexandru Jitea (Samuel Beckett) este (ar trebui să fie) „creatorul”, cel care propune, cel care inițiază. De fapt - curios, dar nicidecum supărător - în această variantă scenică și autorul se lasă re-creat o dată cu propriul său personaj. Are încheietele. Constatarea amară că teatrul tocmai a murit, dezamăgirea se pot citi cu ușurință în fiecare gest. Participarea deplină la joc a actorului (cu sau fără cuvinte) dă amploare fiecărei scene; o plasticitate deosebită a trupului îl transformă, uneori, într-un simpatice personaj de desene animate.

Cunoscându-se bine (cei doi au fost colegi de clasă la ATF, dar și colegi în „Pod” - cea școală de aleasă ținută, condusă de Cătălin Naum) artiștii se completează, se ajută reciproc - jocul lor se contopește devenind aproape monadic. Meritul deosebit al regiei, în acest context, este acela de a fi călăuzit pe interpreți pe firul logic al relațiilor dintre personaje, fără a recurge la sofisticări.

Simplitatea decorului (concepția: Mihai Lungeanu, execuția: Alexandru Jitea) - un tomberon alb (imaculat), în mijlocul scenei și cortina de purpură îndărețit lui (iarăși o metaforă puternică) lasă actorilor deplină libertate de mișcare. Aceștia vorbesc cu ochii, cu trupul, comunică între ei, dar și cu spectatorii (pe alocuri) - reușind să exprime foarte mult cu extrem de puține replici.

Alexandru Jitea și Eugen Drăghin joacă în Slatina ca și cum ar face-o pe prima scenă a țării. Dacă altfel, sunt dintre acei puțini tineri care nu prețuie să colaboreze cu teatrele din țară, sfidând părerea celor mai mulți colegi de generație, precum că provin și nu poate oferi mare lucru unor debutanți și dovedind, că, de fapt, provincialismul este legat de mentalitate, nicidecum de o aric geografică.

cinema

POLONEZUL ȘI MAREA

de ILINCA GRĂDINARU

„Eu sunt materialist. Nu cred în diavoli, nu cred în Satan. Eu cred în Rău,” pare a fi replica unui personaj din lumea satirică a celor *Născuși* asasinii. Dar poate că pentru a fi cu adevărat asasin îți trebuie, totuși, mai mult idealism. Aceste cuvinte nu exprimă nici blazare și nici cinism ci doar rodul observației anatomice asupra unei realități bolnave. Viața pe care a cunoscut-o Roman Polanski ar motiva nașterea furiei, dar nu a credinței, a violenței extreme și nu a dureroasei lucidități. De copil a suportat tratamentul crud al evreilor din ghetouri, unde și-a pierdut mama. Apoi, rând pe rând, umiliința gratuită a soldaților și o viață săracă a nesfârșitelor ratăcirii pe tot cuprinsul Poloniei. Într-un final, cariera i-a surâs, dar dincolo de happy end, destinul și-a continuat lugubru spectacol. Victime ale fanatismului unei bande, soția însărcinată și câțiva prieteni sunt ucși bestial.

Este neconvingătoare observația anumitor influențe kabfkiene la un autor ca Polanski. Ceea ce este uimitor este forța organică prin care acesta a renăscut din propria-i cenușă reușind să se delimiteze de obsesiile personale pentru a penetra realitatea cu un ochi, în același timp, obiectiv critic și activ implicat. Fără a da dovada unei conștiințe răzbunătoare, regizorul reușește să participe prin opera sa la revelarea unui univers marcat de ambițiile dictatoriale ale unei singure persoane creatoare de sistem. Atât în marea de un calm înșelător al teritoriului polonez (*Cuțitul în apă*), cât și în orașul american imaginar (*Chinatown*), el depistează capcanele care se ascund în spatele pateticele fraze ideologice. Cea mai mare dintre ele, revenind obsesiv atât în spațiul comunist cât și în cel capitalist este alternativa autocrației. Rezultat al înclinației firești a omului spre exacerbarea propriului ego, dictatura devine un leit motiv al operei regizorului polonez. În urma experienței asimilate, copil fiind sub ocupația fascistă, apoi în

lagărul comunist, Polanski se grăbește să semnaleze vulnerabilitatea sistemului democratic. Astfel, deși un autor de succes la Hollywood, el va rămâne o personalitate incomodă atât în țara de origine cât și în cea de adopție.

Încă de la începutul carierei sale cinematografice, el abordează un stil incomod și controversat. Întâi cu *Doi oameni și un dulap* (1958) realizat în cadrul școlii de la Lodz, apoi cu *Grasul și slabul* (1961), turnat la Paris, tânărul regizor se exprimă prin mijloacele nonconformiste ale suprarealismului. Elemente ale acestui stil vor fi păstrate și în lung metrajul său de debut, *Cuțitul în apă* (1962), unde simbolurile acordă dimensiune metaforică poveștii realiste și suflu uman personajelor tipic inerte să transmită un mesaj politic. Un cuplu pornește într-o călătorie de o zi pe mare împreună cu un tânăr autostopist. În timpul voiajului personalitățile puternice ale celor doi bărbați intră în conflict. Deși mai experimentat, bogatul proprietar al iahtului este învins psihologic de inventivitatea și curajul necunoscutului. Scenariul dezvoltă o adevărată confruntare de orgolii pentru că, în fond, scopul celor doi este unul și același: de a conduce firul evenimentelor, de a supune propriei voințe destinele celorlalți. Oglindă fidelă a unei situații politice în care destalinizarea Poloniei este umbră de instalarea la putere a unei noi nomenclaturi, filmul e atacat de Gomulka însuși și are o foarte discretă difuzare.

Polanski este convins de necesitatea emigrării și părăsește Polonia. Va regăsi, însă, peste câțiva ani, aceleași probleme și în spatele regimului democratic

american. *Chinatown* (1974) vorbește despre un detectiv particular american care, pe urmele unui conflict matrimonial, descoperă existența unei suprastructuri dominate de un singur om, un stăpânitor cu drept de viață și de moarte asupra orașului - cetate Los Angeles. Filmul, evident supus cenzurii comerciale, pierde din originalitate și implicit, din forța sa expresivă, fiind o operă supus fanării în timp. Chiar și aici însă, semnătura lui Roman Polanski poate fi recunoscută fie și numai printr-un element al vizualului care a realizat revenind obsesiv de la primul său film de renume mondial, scurt metrajul *Doi oameni și un dulap* până acum, simbolul apei. Și nu este vorba de ac „panta rei”, de acel șuvoi nepăsător care trece spălând și măcinând carnea pietrelor, ci de metaforă nemărginitului, a insondabilului finit marin. Dacă prima dată doi oameni ies cărând un dulap, precum Venus, din spuma valurilor sărate pentru a colinda oraș în care nu reușesc să se integreze ca, în final, se piară descumpăniiți în aceleași ape, pe măsură ce înaintăm în creația regizorului, imensele perspective marine devin tot mai îndepărtate. *Chinatown* descrie deja un oraș amenințat de secetă pe coaste stâncoase ale Oceanului. Despotismul se exercită întotdeauna la Polanski în peisajul marin, însinuându-se, mai presus de om, ca un impenetrabil învior al conștiinței sale originare, întunecată pântec al lui Iona, esență exorcizantă a Răului care nu se dăruiește spre tălmăcire. Astfel, ni s-a oferit, însă nouă, spre tălmăcire, creația lui Roman Polanski de către programul generos al Cinematografului Românesc.

De ce și unde să ducă acest veșnic al nostru blestem? Dacă până mai ieri am dat vina pe alții, pe Răsărit de pildă, cred că ar fi timpul să căsim vinovatul, deopotrivă, în noi înșine. Într-o absurdă, inexplicabilă chemare demonică de a ne autodistrage.

Când un ministru anunțând cântecul de lebadă culturii își dă de câteva ori demisia fără a fi acceptată într-o singură și încă neîncheiată legislatură, pentru a mai salva doar o iluzie a salvării, pentru a mai cârpi „cerul cu stele” al unei

națiuni pe cale de a-și pierde ultimele rămășițe ale respectului față de sine, față de valoare și cultură, fără să ne așezăm cu toții pe gânduri cât mai putem, unde și în ce mai căutăm salvarea și din partea cui să vină ea „Sufletului nostru bucuros de moarte”? Din partea acelor exponenți de muzeu, desigur, care într-o bună zi, vor trebui ori să prindă viață, ori cu moartea s-or împreuna...

(Viorel Mirea - Terra Grifonis)

„moștenirea văcăreștilor”

În zilele de 7 și 8 octombrie s-au desfășurat, la Târgoviște, manifestările prilejuite de cea de-a XXXI-a ediție a Concursului Național de Literatură „Moștenirea Văcăreștilor”, 1999.

Dintre nenumăratele evenimente care ar merita să fie semnalate să detașează, în prima zi, ansarea, într-o ambianță caldă și în prezența unui public select, a numărului omagial al revistei *Calende* dedicat scriitorului Costache Olăreanu, a împlinirea vârstei de 70 de ani. Au rostit, cu acest prilej, alocuțiuni, scriitorii Mircea Horia Simionescu, Alexandru George, Ștefan Ion Vilimescu, Nicolae Oprea, Teodor Vârgolici, Dumitru Augustin Doman, precum și scriitorul arbătorit. Seara s-a încheiat cu un recital de poezie și muzică liturgică susținut de soprana Mariana Luca și de actorul Ștefan Ștefanescu.

În cadrul Salonului editorial dâmbovițean, au fost lansate un număr de 14 noi apariții editoriale și au fost decernate premiile la cele trei secțiuni ale concursului; în ordine, premiile întâi, la poezie, proză, teatru scurt au fost atribuite astfel: Ioana Dudnic - Galați; Ionela Andrada Dobrei - Timișoara; Camelia Toma - Bistrița.

Juriul Național a acordat în unanimitate „Premiul Municipiului Târgoviște, pentru activitatea literară și pentru contribuția statornică la propășirea culturii românești”, scriitorului BARBU CIOULESCU, care a rostit un emoționant *Laudatio* despre geniul locului unde și-a petrecut copilăria și, unde tatăl domniei sale, viitorul academician Șerban Cioculescu, a fost, între 1924-1936, profesor de limba franceză și inspector școlar.

concursul „anul dimitreșcu”

Concursul Național de Poezie AUREL DUMITRAȘCU, organizat de Inspectoratul pentru Cultură al Județului Neamț și Ministerul Culturii, își propune să deuteze în volum un cârm poet de valoare.

- Manuscrisele - volum bine constituit - 60 - 100 de pagini, vor fi expediate, în două exemplare dactilografiate, până la data de 15 noiembrie 1999, pe adresa: Inspectoratul pentru Cultură al Județului Neamț, str. Republicii nr. 15, Piatra Neamț.

- Manuscrisele vor fi însoțite de o fișă

personală a concursului: nume, prenume, data nașterii, studii, activitate literară etc.

- Vârsta maximă de participare: 35 de ani

Juriul, format din personalități ale vieții literare actuale, se va întruni la Piatra Neamț în ziua de 19 noiembrie 1999. Pe data de 21 noiembrie, ziua nașterii poetului Aurel Dumitreașcu, prematur dispărut, va fi anunțat manuscrisul câștigător.

- Până la sfârșitul anului în curs manuscrisul câștigător va fi tipărit pe cheltuiala Inspectoratului pentru Cultură, Neamț.

- Alte informații la telefon 033/213945.

cultura pe undă

Miercuri 20 octombrie, pe Canalul România Cultural (CRC), la ora 20,30 - *București, istorii vișe și neserise*. Copaci din București. Colaborează Nicolae Radulescu Dobrogea. Redactor: Victoria Dimitriu. La ora 21,30, pe CRC - *Strate și evocări literare*. Vasile Lovinescu. Colaborează Roxana Cristian. Redactor: Anca Mateescu

Joi 21 octombrie, pe CRC, la ora 12,30 - *Orifa*. Fenomenul povestitorului în actualitate. Comentariu de dr. Ioan Cuceu; Popas aramureșean: de vorbă cu folcloristul Pamfil Ițiu despre culegerile sale de folclor. Cartea de geografie și folclor: „Moartea și inmormântarea în rjul de Nord” de Ernest Bernea. Cronică de dan Dăcu. Redactor: Ion Moanță. Tot pe CRC, la 23,50 - *Poezie românească*. Horașiu (65-8 î.Hr.). Traduceri de Lascăr Sebastian. Lectura: actrița Lucia Mureșan. Redactor: Dan Verona.

Vineri 22 octombrie, la ora 9,50 pe CRC - *Poezie românească* B. Fundoianu (55 de ani de la artă). Versuri în interpretarea actriței Ileana Blache. Redactor: Ioana Diaconescu. Pe CRC, la 12,30 - *Arte frumoase*. Comemorarea pictoriței Maria Ioan. Colaborează Radu Ionescu; Târgul Național de Artă (Ediția a II-a); Interviu cu Mămăni. Redactor: Aurelia Mocanu

Sâmbălă 23 octombrie, pe Canalul România Cultural (CRA) la ora 22,20 - *Din marea poezie a lui Pierre Emmanuel* (I). Redactor: Titus Vișeu.

Duminică 24 octombrie, la ora 9,50, pe (CRC) - *Poezie românească*. Tudor Arghezi. Versuri în

interpretarea actriței Lucia Mureșan. Pe CRC, la ora 12,00 - *Revista literară radio*. Emisiune fondată de V. Voiculescu în 1939. Editorial; Tableta emisiunii de Cristian Teodorescu; Cronică literară de Alex Ștefanescu; Poezii inedite de Augustin Frățilă; Interviu emisiunii cu Ioana Părvulescu despre volumul „Alfabetul doamnelor”; Lirica lui B. Fundoianu în context european; Semnal editorial; Răsfoind presa literară. Redactor: Georgeta Drăghici. Tot pe CRC, la ora 21,30 - *Meridianele poeziei*. Poeți francezi ai secolului XX. Redactor: Liliana Ursu. La 23,50 pe CRC - *Poezie universală*. Paul Claudel (Franța). Traduceri și lectură: Nicolae Miescu.

Luni 25 octombrie, pe CRC, la ora 9,50 - *Poezie românească*. Marius Robescu. Versuri în interpretarea actriței Monica Mihăescu. La ora 17,30, pe CRC - S.O.S. Cultural. Cu luciditate, despre traduceri în românește. Redactor: Sanda Socoliuc. Tot pe CRC - *Diaspora literară*. Aron Cotruș și definirea expresionismului său liric. Colaborează prof. univ. Ion Pop. Redactor: Ileana Corbea.

Marți 26 octombrie, pe CRC, la ora 11,45 - *Viața cărților*. Actualitatea editorială. Redactor: Emil Buruiană. La ora 21,20 pe CRC - *Lecturi în premieră*. Fragment din romanul „În așteptare” de Mircea Constantinescu. Redactor: Ion Filipoiu. Tot pe CRC, la ora 21,30 - *Zări și etape*. Poeți contemporani cu Eminescu; Jurnale de călătorie din secolul trecut: „Peregrinul transilvan” de Ion Codru Drăgușanu; Pagini de memorialistică Iovinesciene. Redactor: Cornelia Marian.

București

1. Sanda Golopenția (SUA)
2. Constantin Eretescu (SUA)
3. Neagu Udroidu
4. Paul Vinicius
5. Viorel Lică
6. Florea Tuțianu
7. Maria Magdalena Anghelescu
8. Iordan Dăcu
9. Vsevolod Clopot
10. Gheorghe Colț
11. Dan Platon
12. Nicolae Mătcăș
13. Dan Mateescu
14. Narcis Zărnescu
15. Constantin Mădincioiu (SUA)
16. Florica Madritsch Marin - Austria
17. Constantin Mădincioiu - SUA

Cluj

1. Flavia Teoc
2. Cornel Munteanu
3. Liana Cozea

Craiova

1. Ion Georgescu
2. Emil Albișor
3. Spiridon Popescu
4. Sorin Vidan

Iași

1. Magda Ursache
2. Petru Scutelnicu
3. Iancu Grama
4. Nicolae Busuioc

Constanța

1. Altai Kerim
2. Yașar Mcmedemin

Sibiu

Mircea Matei Popa

Reproduceri după pictură
de Ion Murariu

PERNA JADVIGĂI

„Să spui și să redai totul -
iată imposibilul”

In 1997, cu ocazia Săptămânii cărții din Ungaria, a apărut o carte care a stârnit un viu interes din partea cititorilor și a criticilor literari. Aceștia din urmă, pe lângă faptul că i-au sesizat lipsurile, au ridicat-o în slavă. Într-adevăr, romanul *Perna Jadvigăi de Závada Pál* (născut la Tótkomlós, Ungaria, în 1954, autor a două volume de proză, *Tease pentru chiaburi*, 1986, *Înainte de a se face seară*, 1996) suscită și incită la discuții, te obligă să vorbești despre el, deși - ca să facem uz de cuvintele unuia dintre personajele principale, „co-autor” al jurnalului, *Jadviga*, „să spui și să redai totul - iată imposibilul.”

Redactată sub forma unei scrieri memorialistice bazate pe ficțiune, purtând chiar subtitlul de *Jurnal*, cartea se vrea un roman-cronică de familie și prezintă destinele unei familii intrate în agonie. Firul narațiunii, plasat în primele decenii ale secolului, debutează cu jurnalul unui moșier slovac din județul Bekes (Ungaria), *Oszatni András*. Acest bărbat de 23 de ani, aflat în pragul căsătoriei, își propune să aștearnă pe hârtie cum a reușit să-i câștige mâna și inima soției sale, *Jadviga*. (În privința inimii, cartea pune sub semnul îndoielii izbânda lui *András*). Povestea celor doi ar putea fi rezumată, de fapt, în câteva cuvinte: este vorba despre o fatală luptă a lui *Oszatni András* (cum este numit de celelalte personaje) cu soția lui, *Jadviga*, confruntare care ține o viață întreagă și este înșesată de bucurii mărunte și îndelungi suferințe. Acesta ar putea fi un presupus „epicentru” al narațiunii, care uneori se deplasează, nu în mod decisiv, în direcția politicului, economicului sau a istoriei. O importanță covârșitoare o dețin în roman nu atât conflictele exterioare (istorice), cât zbuciumul internic al personajelor.

Oszatni András este cel care scrie textul principal, reținând, din toate cele ce i se întâmplă, doar ceea ce îl interesează, dar și aceasta doar în măsura în care are curajul de a le încredința hârtiei. *Jadviga* „intră peste textul lui *Oszatni*” continuând jurnalul după moartea soțului, iar după moartea ei, jurnalul este continuat de *Mișo*, fiu rezultat din legătura ei amoroasă (extraconjugală) cu *Winkler Franci*, o mai veche iubire din tinerețe. Din acest moment, *Mișo*, mezinul familiei lui *Oszatni*, are șansa „să se textualizeze”, să se

realizeze prin text, completându-și, interpretându-și notișele de până atunci după modelul predecesorilor săi. Avem deci trei „autori” care cercetează trecutul, fac trimiteri la prezent și, pe ocolite, anticipă viitorul, fiecare din propria-i perspectivă, folosindu-se de propriul său limbaj, reinterpretând continuu întâmplările prin care au trecut de-a lungul vieții lor. Cititorul se așteaptă ca această imitație, aproape perfectă, a unei cărți-jurnal (având în final câteva file albe drept îndemn la continuarea consemnărilor!); cuprinzând texte care se supralicitează reciproc, să-i ofere posibilitatea înțelegerii mai ușoare a faptelor povestite în roman, dar acest univers multidimensional de texte devine din ce în ce mai enigmatic, și nu numai că nu anulează misterul, ci îl obligă pe cititor să reconstituie o poveste din ce în ce mai confuză. De va reuși s-o facă. Textul permite cititorului să se apropie de substanța cărții prin intermediul unor narațiuni distincte, independente, astfel că nu ni se prezintă ceea ce s-a întâmplat cu adevărat, ci modul în care personajele, fiecare în parte, au perceput și au trăit cele ce s-au petrecut cu ele. Viața lor mai degrabă se întâmplă, nu este dirijată în mod conștient de către ele.

Relația dintre *Jadviga* și *Ondris* este tot atât de complexă și comportă sensuri multiple ca și legătura dintre entitățile textuale ale celor doi. Originea și existența lor este împânzită de taine greu de pătruns, cu toate acestea cititorul este îndemnat să încerce elucidarea enigmelor. Anumite aspecte ale întâmplărilor, care fac trimiteri la ideea de predestinație și fatalitate, își au rădăcinile în diverse mitologii și tradiții. Avem a face aici cu momente ale mitului grec al originii și al destinului, cu implicații ale tradiției culturale creștine.

Revenind la titlu, trebuie să menționăm, că nici această prezentare nu a reușit să spună și să redea totul despre romanul în cauză. De fapt nici nu am avut această intenție. Cartea *Perna Jadvigăi* a fost scrisă cu pretenția totalității, cu toate acestea vorbește despre lipsuri. Despre lipsa fatală a iubirii.

Jurnalul nu are un final explicit, și aceasta pentru că este imposibil să-l termini, precum nu poți nici să-l eviți. Ceea ce (ne) rămâne de făcut este: continuarea, scrierea, pe mai departe, a acestei cărți deschise, pe filele goale ale jurnalului.

Prezentare de **Bányai Éva**

Dumneata, dragul meu, poate știi să-ți imaginezi cât de frumoase eram noi două la Sankt Pölten, atunci, în pragul maturizării. Copile încă - și în curând tinere femei. Cel puțin noi ne plăceam una pe alta și nouă înșine. La sfârșit de septembrie, bronzul roșietic al mătășii îmbobocite în vârful știuticului de porumb se întunecă la culoare. Dar până a da în pârș, lunile scot la iveală culorile părului nostru, al meu și al *Irmusei*: mătasea de culoarea crudă a blondului strălucitor din luna lui cuptor te trimite cu gândul la părul *Irmusei*, pe când în luna lui gustar, mănunchiul de mătase amintește de culoarea părului meu. Atunci, însă, când

mai incerte se dovedeau a fi tocmai culorile pletelor și ale perișorilor răzleți. Udat de ploaie, fiecare fir de păr capătă strălucirea picăturilor argintii și se închide la culoare. De uscat, evident, se usucă mai întâi perișorii aurii presărați ici-colo pe brațe, pe urmă cei de pe ceafă, precum și puful ghemotoacelor deșira... din adâncitura subțioarelor, apoi, poposind cu privirea mai jos, pajiștea inundată de roșu sepia a unei revărsări de soare scăpătând spre asfințit, și abia la sfârșit, ca urmare a trecerii pieptenului cu dinții săi ca o greblușă și a netezirii cu degetele și a dogorii din privirile noastre, mănunchiul de păr, ca niște spice adunate într-un snop de grâu.

Dar aceste imagini abia dacă pot fi niște urne lăsate de priviri aruncate la întâmplare. Deși, dacă stai să te gândești, milioanele de priviri puse cap la cap ar da ca rezultat o atenție stăruitoare ca de altfel și în cazul atingerilor nesocotite, care, repetându-se de mai multe ori s-ar putea transforma într-o adevărată dezmiardare, iar aceasta ar putea să stârnescă asemeni unei dureri nălucoitoare iradiind din adâncuri, un foc ce-ți mistuie toate măruntaici. Ori, între noi două, aceste lucruri se curneau de fiecare dată la un anumit punct, respectând un oarecare hotar-limită. Și chiar dacă acest hotar, uneori, se subția până la dimensiunea unui tăie de cuțit, nu ne era teamă ca, în acest spațiu, să ne lăsăm în voia alunecării de colo-colo. Deliciul nostru îl constituiau orele de chiul când ne închideam în baia de la internat (în zilele libere, de vacanță, acesta se golca de orice suflare), iar atunci ne dezbrăcam una pe alta, ne priveam și ne jucam stropindu-ne în apă, cum o făceau cu siguranță, în vremurile din odinioară, lipsite de orice opreliști, micile nimfe neprihănite. Și era o mare plăcere să dormim împreună, deși acest prilej ni se ofere doar acasă la părinții *Irmusei*, în spatele ușii închise de la odaia ei, pentru că în dormitorul de la Sankt Pölten, chiar de ne aflam acolo doar noi două, nu ne puteam permite acest risc. Eram nevoite să ne mulțumim doar cu niște îmbrățișări în grabă. În schimb, după trecerea anilor, descori s-a întâmplat ca, în patul conjugal, să-i iau locul lui *Foldes Bálint*, soțul *Irmusei*.

Să spui ori să redai totul - iată imposibilul *Dumneata*, însă, poate totuși vei fi având dar să întrevezi, dragul meu, ceea ce altora nu le-
fost hărăzit nici măcar să audă vreodată: așa ar
fost noi două atunci când nimeni nu ne putea
zări.

M-am îmbătat ca un nătărău și în halul
care eram m-am așezat aici, în cămăruța me
am ajuns un bou de mitocan, o fiară. S-ar pute
să fi stricat totul.

Pasajul anterior l-am scris alaltăieri după
amiază. Scara, pierzându-mi de tot răbdare
mai-mai e-am trântit-o pe nevastă-mea în pat

I se putea citi în ochi cum intră-n panică
cum vrea să dea înapoi, că e-ngrozită. Duhne
a vin. Ea se apără. Își strânge la piept perna,
treaba asta pe mine mă întărită și mă-ndeam
la atac. Până la urmă ca se oțărăște la mine, și
îmbrânțește iar eu, simțindu-mă jignit, o las
plec. Mai târziu însă mă strecur înapoi, aș vr
s-o îmbunez dar ea, întoarsă cu fața la per
refuză să-mi răspundă.

Dimineața, la sculare, n-o mai văd în p
Cu fața mohorită, cu privirea plină de umb
obosită dar mândră, foșgăie într-un du-te-vi
lără istov. Și totuși, gândesc în sinca mea.
țanțoșă ca o păuniță. N-oi mai îmbuna-o.

Dar mai pe seară am devenit drăguț și mi-am dat silința s-o distrez. În timpul cinei am băut vin din nou (ea nu bea niciodată) și i-am povestit despre caii mei și despre escapadele mele de călăreț. Ea mă urmărea cu indiferență, răspundea în doi peri, din când în când.

M-am decis să trec la fapte orice-ar fi să se întâmple. Mă simțeam în puteri, sunt bărbat, nu mai stau să mă milogesc de ea. Gata, nu mai vreau săn, n-am să mai trec nici pe la Hruska, nu vreau nicăieri, eu acasă trebuie să-mi văd de treabă. Aici în carnetul acesta pot să mă nărturisesc pentru ce mă pregăteam.

De n-o să binevoiască a spune dacă e virgină ori ba, păi lasă, c-am să mă conving eu însumi de asta. La noapte - până la capăt! Nu mai izbutesc să-mi stăpânesc nici dorința răbătească și nici caznele sufletului, trebuie să flu adevărul. Așa cum se făcea pe vremuri. Am să înhaț după aceea cearceaful și-am să-l ridic în bătaia luminii. Iar acolo ori va-nflori ertitudinea, fie dimpotrivă...

Cu toate că n-am vrut să mă năpustesc supra ei cu violență, cum o făcusem cu o seară înainte, ci s-o iau cu binișorul, eram hotořit să-i duc planul până la capăt fără să ezit, fără să au înapoi.

Această hotărâre m-a făcut din nou capabil de tandrețe, dar ce să spun, fără a obține vreun rezultat. Am reușit (sau mi se păruse mie), cu ajutorul vorbelor împăciuitoare și demenitoare, cu dezmiertări gingașe, s-o scap de nevastă-mea de acrole ci de ofensată, încât mă ațtea întinsă și relaxată în pat, lăsându-mă s-o sărut cu pupături scurte, iar pe urmă să zăbovesc mai mult cu săruturi moi. Ne lipiserăm unul de altul, îndelung, într-o îmbrățișare strânsă, iar în dimineața din urmă am izbutit s-o păcălesc ca să-și scoată cămașa, ceea ce de altfel am mai reușit să obțin de mai multe ori în aceste trei săptămâni. Dar și de data asta îmi șopti mai deccât să nu mergem, în nici un chip mai departe. Nu i-am răspuns, am lăsat-o să răsuflie, eram grijă să nu mă încălzesc degrabă, lăsându-mă, în același timp, s-o încurajez. Nu m'angăiat-o pe săni, dar s-o sărut nu m-a deranjat nici de data asta. Atunci, cum stătea agitată pe spate, am tras de ea și, răsucind-o cu mâna la mine, am strâns-o la pieptul meu și mi-am petrecut brațele peste mijlocul și gâtul ei, iar pe urmă aceea mi-am furișat palma între săni, lăcând-o de colinușele-i fierbinți și moi. Când, în sfârșit, sărutul ei se topea într-un dulce undon, îmi depărtai trupul de ea, cu gura însă răsesem lipit de buzele ei, și-ncep să-i desfac buzele de la chiloși, făcut fundiță în dreptul gâtului. Mă prinde de mână că nu, nu... Pe urmă, nu acum, spuse, mai tare, dar degeaba, și reușit să desfac nodul.

Te rog să fii înțelegător, iubitul, și se lăsă să-mi te mîncă lingușitor, te rog eu, nu...! Stai tu puțin cu mușel culcat lângă mine îmi șoptește la ureche și aplecându-se spre mine continuă să-și șoptească la ureche: Iar atunci, de vrei... Și când acestea mă apucă pe neașteptate de dur. M-au trecut fiorii, iar prin minte m-a străfulgerat un gând care abia după o vreme îmi veni în bănușele perfide. În clipa aceea însă căzu peste ea, moleșit, și-o lăsa să mă mângâie, iar gura zice una, iar trupul alta, până la urmă și-o da drumul și ea.

În momentul acela, brusc, i-am îndepărtat durica mâinii fiindu-se înfrigurată pe față, am tras aer în piept, m-am îndreptat pe spate și am apucat-o cu ambele mâini de gât și am prins a trage și-am tras, am tras, să-mi mai pese de împotrivirea ei, de colirile ei, și, chiar dacă izbutii să-i scot un singur picior din cracul chiloșilor m-am sărut peste ea și de atunci încolo nu mai știam

de mine, ce fac, i-am pironit brațele, i-am desfacut picioarele, am înhățat-o de păr, m-am trântit peste pieptul ei iar în cele din urmă îi astupai și gura, că țipa, cu o lovitură.

În momentul acela ea - de parcă s-ar rușina - a întors capul, împingându-mă de acum doar cu picioarele ridicate, dar nu s-a mai luptat cu mine, ci mă lăsa ca eu s-o atac în continuare cu aceeași violență ca până atunci. Ea se apăra, cu cu genunchii loveam să-mi deschid calea spre menghina coapselor ei, cu mâinile care-au pălmuit-o mai înainte mă străduiesc să ajung la poala ei, și, cu o singură mișcare năvalnică, pătrund în ea până nu mai poate.

Curvă! Îmi străfulgeră prin minte, pe când mă revărsam în ea. Cum mă lucrase! De unde o fi știind ea asemenea practici? Eu să mă mulțumesc doar cu atâta... iar alții... și dau buzna din nou, strivind-o pe dinăuntru. De-acum însă, gata, s-a terminat cu asta...

Dar după ce m-am dat jos de pe ea, m-am îngrozit de ce-am făcut. Și de ceea ce spun în sinea mea, de unde le-oi fi scos pe toate astea. Așa că mă aplec spre obrazii ei, vreau s-o îmbunzez pentru că a pătruns-o doar voluptatea

trupescă, și bucuria sufletescă, și gratitudinea și că, în sfârșit, o facurăm și pe-asta.

Atunci ea se încolăci ghem, își strânse la piept cămașa mototolită și izbucni în plâns: Știam eu că vrei s-o faci azi, dar chiar în halul asta...?! Ce mi-ai făcut? Tocmai la lună plină, plângea, tocmai în zilele mele și în felul asta...? Pe urmă s-a sculat din pat și încovoaiată s-a grăbit la baie. Așezându-mă în capul oaselor, dau de ceva umed. Fac lumină mai mare și ce văd: eu, patul, totul era o băltoacă de sânge.

*

Jadвига s-a închis în odaia ei. De alaltăieri seara abia dacă mai dă răspuns, nu mai răspunde nici la implorările mele. De altfel, n-o mai toc la cap. Când iese din cameră nu caladicsește să se uite la mine, se mișcă ca o umbră, începe să spele, să pună lucrurile la loc, să lustruiască geamurile de cum apare prima strălucire a soarelui de primăvară. Și nu mai fredonează Jadвига, draga mea, cum îi stătea în obicei, înainte în timp ce făcea lucru de mână. Măcar că îi spusese, încă atunci, în zori, pe când schimba așternutul de pat, cât de rău îmi pare, ce mustări de conștiință mă încearcă, și câtă pocăință, dar ea îmi întoarse spatele îmbufnată. I-am cerut iertare dimineața după micul dejun (de care ea nici măcar nu s-a atins),

iar la prânz din nou. Se uita pe fereastră de parcă eu nici n-aș fi fost acolo. După masă, aidoma unui ursuleț bâiguț mi-am afundat nasul în adâncitura umărului său, cum că, ce mai, să nu mai fie supărată pe mine, păcătos ce sunt, vai de capul meu, și mi-l legănam ca un urs dus de lanț la iarmaroc. Și la urma urmei, schițez un zâmbet, după porunca firească a cununiei, chiar că era timpul să, mă rog... Dar cuvintele mele fură curmate de scânteile ce săreau din privirile ei.

„În grajd!“ A țipat ea la mine cu obrazii cuprinși de foc. „Acolo e firesc, s-o știi și dumneata?! La urma urmei! Porunci poți să-i dai iepei dumitale...! Țărănoșule!“ Săsai cu gura strânsă cât s-a strecurat șerpuiind pe lângă mine, trântind ușa în urma sa.

Fir-ar să fie!... Mă luă cu frig după una ca asta... Da cine sunt eu? De-mi vorbește în halul asta. Trag de clanță, nu cedează. *Otvor!* Am strigat ca să-mi deschidă. *Odomkni, počuješ?* „Zgâlțaiam de ușă, degeaba. HUUU, aia mă-si de viață, *do rozjebaniho života...*!“ Că la modul asta... Că mă umilește când eu cer iertare cu smerenie, în vreme ce ea este cea care a înșelat și și-a bătut joc de mine?

Am ieșit furios afară în pridvor, și în lipsă de altceva mai bun dădui cu piciorul în preșul de șters picioarele făcându-i vânt până, hăt, în grădină. *No čo je! Co už je to?* o aud pe Mamovka în spatele meu. E, atâta mi-a mai lipsit! Nici nu mă mai opresc, mă bagă în cămăruță, asta se lasă cu trei păhărele.

Ei și, la urma urmei, ceea ce ocolesc eu și-i tot dau târcoale printre rânduri, adică pricina frământărilor mele legate de strivirea rozmarinului meu, este că de fapt ce-am obținut. Că pe cine și unde, că pe ea și în ca *to je v poriadku*, asta e în regulă. Dar că am luat-o neprihănită ori ba, ei asta n-am s-o mai aflu sută la sută niciodată. Chiar de-ar fi fost asta, stropii de pe urma ruperii vălului virgin al poalei sale au fost duși de șuvoiul glodului purificator, marea aceea de sânge!

¹ Deschide! (adică cu cheia) n-auzi?!

² Aici scrie și tăuște ³ același lucru ca și în ungurește, că fu... aia a măsi de viață (sau f...). De altfel înjurătura *podrbany život* asta înseamnă.

⁴ Ce-i, ce mai e (dar asta trebuie s-o auzi: să-ți dai seama cum urlăturile Mamovkai îngheață sângele în vinele-i delincentului sortit pedepsei).

⁵ Mamovka - maică. În limba slovacă, în original, denumire dată mamei la slovacii din Câmpia Tisei, deci și din Totcomloș, unde se desfășoară acțiunea romanului (nota trad.)

⁶ Trimiterile respective, explicațiile însemnate cu asteriscuri sunt parte integrantă a romanului. Notele explicative, trecute în subsolul paginilor, tipărite cursiv și redactate în maghiară aparțin lui Miso, băiatul vitreg al lui Ondriš. Textul la care se referă explicația, inserat în textul originalului, este formulat în limba slovacă, dar ortografia în limba maghiară. În textul traducerii noastre este transcris cu ortografie slovacă (nota trad.)

⁷ Am optat pentru acest termen având în vedere că românii din vestul țării au utilizat odinioară ca etnonim pentru slovacii din zonă, termenul de tăut, care poate fi considerat echivalentul lui tot - denumire dată în trecut slovacilor de către unguri, resimțită azi ca depreciativă.

⁸ În limba slovacă în original.

Traducere de Dagmar Maria Anoca și Bányai Éva

Muzică greacă

Atât timp cât va dăinui această muzică, vom fi demni de dragostea Elenei din Troia.

Atât timp cât va dăinui această muzică, vom fi demni că am murit în Arbela. (Arbela, oraș în vechea Asirie, unde Alexandru I-a învins pe Darius, secolul III a.C. (n. tr.)

Atât timp cât va dăinui această muzică, să credem în librerul-arbitru, această iluzie de fiecare clipă.

Atât timp cât va dăinui această muzică, vom ști că ambarcațiunea lui Ulise se va întoarce la Ithaca.

Atât timp cât va dăinui această muzică,

să fim cuvânt și spadă. Atât timp cât va dăinui această muzică, să fim demni de cristal și de mahon, de zăpadă și de marmură.

Atât timp cât va dăinui această muzică să fim demni de cele obișnuite, care acum nu sunt.

Atât timp cât va dăinui această muzică să fim săgeată în aer.

Atât timp cât va dăinui această muzică să credem în îndurarea lupului și în justiția celor drepi.

Atât timp cât va dăinui această muzică să merităm marele tău glas, Walt Whitmann.

Atât timp cât va dăinui această muzică să fim mândri că am văzut, de pe înălțime, pământul făgăduinței.

În românește de E. Alhasi

gisela hemau

Opere de artă de o precizie lingvistic fascinantă, unitatea formei și conținutului ating o densitate aproape organică.

Exact această reducere de expresie înalt artistică prin multipli pași ai transformărilor ei, reducere care este caracteristică poeziei Giselei Hemau.

Ea însăși vorbește de multiple straturi pe care un poem trebuie să le conțină și de încercarea ei de a prezenta într-un poem corelații naturale în loc de corelații artificial cântate, aceasta respectând imperatiivele limbii.

Fără îndoială se resimte în poemele ei o concepție romantică a limbajului.

În acest sens o formă originală poetic sesizabilă pentru ceea ce poetul are de fiecare dată de spus.

Nu ne putem sustrage magiei imaginilor care apar în acest fel.

Prezentare de Hardmuth Ihne

Tablou
Mâini și picioare
Nu sunt înflățișate
Nici noaptea
În care se înșurubează
Trupul
Ce crește meru
Fără a putea fi oprit

Terasament
Ochii rămân pironiți
sâmburi amari pe un punct
al îndepărtării unde nu știu
dacă cel pe care-l văd între șine
vine spre mine sau se-ndepărtează

Drum
Trupul meu
întins acolo nemișcat
devine firav și străin
Crește
În lungime
Foarte departe de capul meu
Într-o lumină abia zărită
Mă trage după sine

Lacrimi de copil
Vrea să-mi ia
Ce-mi este
Mai drag
pe sine
Acum, mi-e dușman

Trecut
Sub un copac
Stam și ne jucam
De-a tata și mama

În spațiul
ce crește de la o toamnă
la alta
ridicam frunzele
ca pe niște cărți de joc

Ne jucam de ochii lumii
Copiii știu
Că suntem morți
Dar tot ne chibîțează pe mușește

Minunea căsătoriei
Unu
Și cu
Unu
Fac doi
Și străini
Ea îi este masă
Seaun pat

Dar că poate pleca
Dacă are chef

Mobilele rămân

În românește de Anca Giurcescu

Însemnare pe o fiță de carte

HENRI DE MONTHERLANT

Te-ai sinucis de teamă de-a fi orb.
De-a ține se-nchide lămpile retinei,
De-a sta ca mort în spatele cortinei,
Și te-a cuprins al deprimării morb.

Te incitau splendorile luminii
Și ai căzut în moarte ca-ntr-un sorb,
Ca Edgar Poe cu-al său sinistru corb.
Te atrăgeau culorile, nu spini.

Cât timp nu ești dispus la renunțare,
Cât timp nu vezi, cu mintea, nici o stea,
Firesc te-apas-o marcă disperare,
Firesc te afli-n starea cea mai grea...

Puteai trăi și orb în resemnare,
Căci și văzând tot n-aveai ce vedea!
Un sinucis și o incinerare!?

Consultând un istoric literar extrem circumspect, am încercat să aflu dacă se nu este cumva al academicianului Perpessiciu (invalid de un braț și aproape orb bătrânește). Mi s-a răspuns că, probabil, pe i-a fost dictată de Perpessiciu fiului Miticuță, știindu-se că acesta din urmă avea scris foarte asemănător cu al părintelui său.

Prezentare de Mihai Stănescu

În 1995, la 2 aprilie, s-au împlinit o sută de ani de la nașterea marelui scriitor francez Henry de Montherlant (mort la 21 septembrie 1972). O întâmplare stranie a făcut să cumpăr, în urmă cu vreo trei decenii, dintr-un anticariat bucureștean, o carte apărută la Paris, în 1954, la Éditions Universitaires, dedicată lui Montherlant. În interiorul volumului am descoperit, cu surprindere, o poezie dedicată sfârșitului tragic al scriitorului care, pierzându-și vederea, s-a sinucis). Iată-o (am ales varianta cea mai izbită, dintre cele trei înscrise în paginile albe ale biografiei):

KAFKA

ÎN CULTURA CEHĂ (III)

de I. CERMAK

Importanța acestei conferințe pentru cercetarea kaskiană nu a fost prea mare, dar în schimb, trebuie să fie apreciată importanța ei politico-culturală. În afara studiului lui Eisner nu exista un alt punct de plecare. Majoritatea participanților la conferință de-abia făceau cunoștință cu opera lui Kafka. Lipsa cunoașterea unei importante părți a operei sale, până atunci netradusă în cehă și inaccesibilă în varianta originală, în spatele cortinei de fier. De asemenea, cunoașterea literaturii secundare a lui Kafka era minimă.

Imediat în cuvântul de deschidere rostit de artista poporului, scriitoarea comunistă Marie Majerová, s-a produs un penibil faux-pas atunci când această doamnă a descris întâlnirea cu „tânărul subțirel, palid, cu fața îngustă, cu aspect corect și cu niște ochi remarcabili, întunecați, care te pătrundeau și, în același timp, îți ocoleau privirea”, întâlnire care a avut loc în locuința Milenci, în strada Spalená în 1927 - adică la 3 ani după moartea lui Kafka. Dintre cei doi organizatori principali, Pavel Reimann, un dirijor al politicii culturale a regimului din anii '50, reprezenta linia foarte critică referitoare la Kafka și opera sa. Folosind limbajul unui jurnalist politic al timpului, el l-a caracterizat pe Kafka drept un fenomen literar

„pășit, un fel de burghez cinstit, care însă a eșuat atât în viață, cât și în opera sa. Adevăratul sens și scop al conferinței, încercarea reevaluării marxiste a operei lui Kafka în noua situație politică de după al XX-lea Congres al comunistilor sovietici, era ascuns în intervențiile lui Eduard Goldstücker. Goldstücker văzuse în Kafka prezentat de critica marxistă dogmatică „o victimă a urmărilor cultului personalității”. El i-a îndemnat pe ceilalți să înceadă să-l mai stigmatizeze pe Kafka cu denumirea de fenomen al literaturii burgheze târzii, și a încercat din toate puterile să descopere în opera sa momente care puteau însemna o contribuție la societatea socialistă. A venit timpul, spunea el, să se pună capăt epocii în care Kafka a fost lăsat de societatea socialistă rivalilor săi politici și ideologici din Occident. Impotriva spiritului acestor păreri care formau motivul conferinței și care erau sprijinite și dezvoltate și de alți doi oaspeți de frunte austriacul Ernst Fischer și francezul Roger Garaudy, au luat poziție trei cercetători literari din R.F.G. În felul acesta a luat naștere o polemică politico-culturală, care a depășit cadrul conferinței și care, după câteva luni, a fost transferată pe plan internațional, în primul rând în paginile presei comuniste. În ea nu era vorba numai de Kafka, ci de întreaga concepție a politicii culturale din Europa orientală comunistă.

Conferința de la Liblice a fost considerată ca una dintre primele manifestări ale revizionismului politic și i s-a atribuit „meritul” de a fi declanșat procesul, care a culminat cu contrarevoluția din 1968, pentru lichidarea căreia au intervenit incururile rusești din Cehia. Conferința și apelul făcut de ea pentru o parțială eliberare a lui Kafka în cătușele dogmatismului marxist, bineînțeles nu a rămas fără influență asupra atmosferei culturale cehă a anilor '60. Ea a deschis o ușă spre studii serioși și editarea treptată a marilor nume ale literaturii și artei secolului 20, lucru până atunci complicat și de multe ori tabu. De asemenea, ea a însuflețit interesul față de literatura de limbă germană din Praga, care până atunci, cu excepția autorilor de stânga, fusese oficial ignorată. În ceea ce-l privește pe Kafka, imediat după aceea a început editarea Operelor complete la Editura Odeon și publicarea parțială a diferitelor lucrări la alte edituri. Kafka a început să fie explicat și comentat. Teatrele, mai ales cele mici și de avangardă, au început să prezinte prelucrarea dramatică a romanelor și povestirilor. A apărut și prelucrarea sinematografică a operelor sale, filme scurte pe care Kafka și Praga, care au fost prelucrate și

literar. În anul 1964 a fost organizată o expoziție cu accent pe realitățile cehă la Kafka. Această expoziție a fost deschisă de către Max Brod, în timpul singurei sale vizite postbelice la Praga.

Sfârșitul brutal al primăverii pragheze și începutul așa-zisei normalizări a însemnat și sfârșitul activităților kaskiene din anii '60. Conferința de la Liblice a fost oficial considerată în articolele și cuvântările ideologilor așa-zisului socialism realist și al funcționarilor culturali, în mod excepțional și ale scriitorilor și academicienilor de frunte credincioși regimului, drept un atac la adresa culturii socialiste și a bazelor ei ideologice și a fost pusă în aceeași

categorie cu cuvântările revizioniste de la Congresul al IV-lea al scriitorilor și cu manifestul scriitorului Ludvík Vaculík, „2000 de cuvinte”. Fraza conducătorului politic al țării „a început cu o conferință despre Kafka și s-a încheiat cu o contrarevoluție” a devenit hotărâtoare în aprecierea ei. Probabil că numai funcționarii Ministerului de interne au reușit să tragă foloase practice din această conferință.

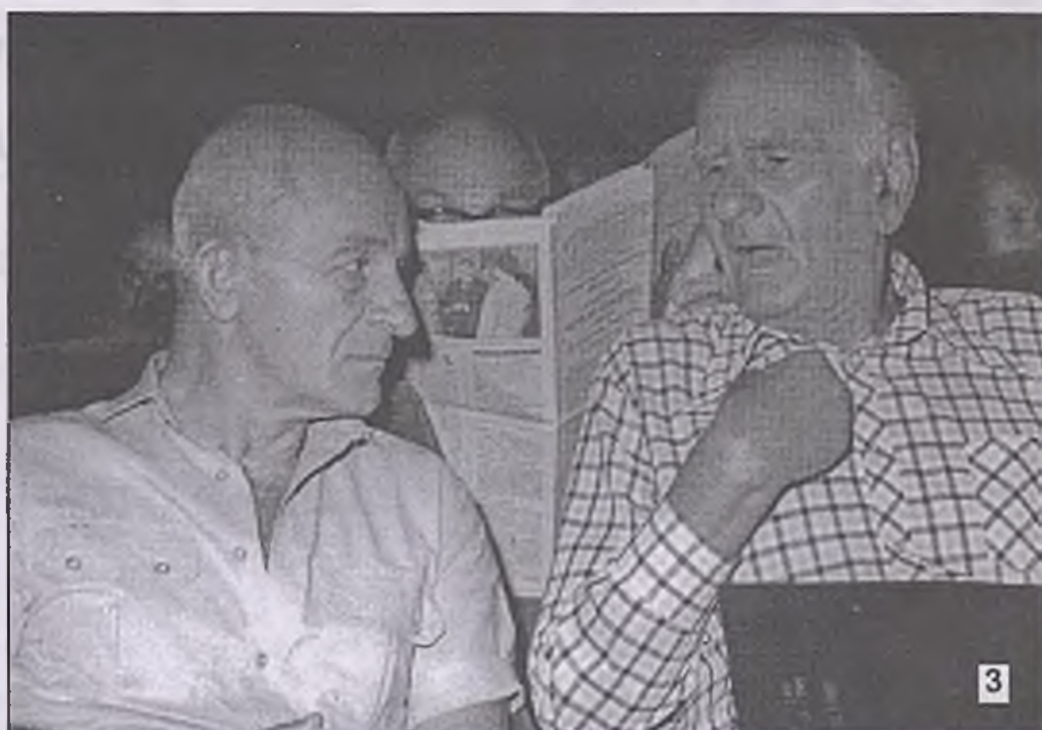
După august 1968, Kafka, considerat drept unul dintre „părinții” primăverii contrarevoluționare pragheze, devine, în mod paradoxal, o personalitate politică nedorită. Editura Operelor sale complete la Odeon a trebuit să fie brusc întreruptă o dată cu al cincilea volum (deja a doua oară în douăzeci de ani). Să scrii despre Kafka sau să-l citezi era posibil, ca și în anii '50, doar în sens negativ. Accesul la arhiva kaskiană de materiale a fost în curând interzis cercetătorilor cehi, în timp ce kaskologii străini, dacă se hotărâu să vină la Praga, aveau ușile larg deschise pentru Kafka „al lor”. În practică funcționa în felul următor: noi cehii îi ajutam dezinteresat și în particular pe colegii străini care, cu mare greutate, puteau trece peste bariera de limbă, cu traduceri și interpretări de documente și literatură secundară, punându-le la dispoziție observațiile proprii. Sincer vorbind, noi nu credeam că vom mai putea vreodată ieși la lumina zilei cu Kafka. Interesul nostru profesional despre Kafka și încercările noastre de a publica pe această temă în străinătate au devenit obiectul atenției organelor de securitate. Eu însumi am trăit

acest calvar atunci când, cu foarte mare greutate, am reușit să public sub pseudonim în R.F.G. și SUA cartea Kafka și Praga.

Nici Conferința de la Helsinki, de la mijlocul anilor '70, care a dus la apariția Cartei 77 în țările cehă, iar în literatură a deschis un spațiu pentru așa-ziii autori-problemă cum ar fi de ex. Joyce, Proust, Musil sau Broch, așa încât editorii au început să-și reia programele din anii '60, deci, nici această conferință nu a constituit un impuls destul de puternic pentru a-l ierta pe Kafka în Cehia sa natală. Permisivitatea de a edita, în 1983, o operă, subliniez o singură operă - conform hotărârii oficiale, Povestiri, deoarece propunerea de a edita Procesul a fost refuzată de Ministerul Culturii - cu ocazia sărbătoririi centenarului nașterii lui Kafka, a fost obținută printr-o stratagemă editorială. Organul de control s-a speriat aflând că Praga este amenințată în acel an de invazia iubitorilor lui Kafka din străinătate, inclusiv a ziariștilor și echipelor de reporteri și televiziunilor, care însă nu vor găsi în librării nici o carte de Kafka. Și astfel și-a lăsat apariția, după cincisprezece ani, cu condiția ca prefața cărții să fie scrisă de un autor recomandat de oficialități (propunerea să o scriu eu a fost refuzată). Anii rămași până la „revoluția de catifea” din 1989 au pregătit drumul lui Kafka, mai ales în teatrele de formă mică, care căutau în povestirile lui și reușeau să și găsească o rezonanță a trăirilor și sentimentelor de viață ale generației celor patruzeci de ani de socialism degradant.

După anul 1989 întoarcerea la regimul democratic a adus cu sine și o întoarcere la Kafka, dar din păcate această întoarcere a fost uneori necugetată și superficială. Pe lângă acțiunile culturale, cum au fost inaugurarea și editarea neîntreruptă a Operelor complete ale lui Kafka (a treia încercare în răstimp de cincizeci de ani) într-o ediție de lux, o serie de expoziții referitoare la Kafka sau doar inspirate de acesta, înființarea Societății și Centrului „Franz Kafka” din Praga cu numeroasele sale prelegeri, simpozioane literare și programe muzicale, Praga se tânguie sub avalanșa de activități comerciale de caracter îndoicelnic. Acestea compromit numele lui Kafka și-i degradează personalitatea într-un fel de fantomă grotescă și respingătoare a Cartierului vechi din Praga, într-un soi de souvenir de prost gust pentru turiștii lipsiți de spirit. Dar acestea sunt doar produsele secundare ale gloriei mondiale de care se bucură Franz Kafka. Important este faptul că după cincizeci sau șaiszeci de ani, lumea cehă are acces liber la opera celui mai vestit autor al său și la tot ce este în legătură cu acesta. Important este, de asemenea, faptul că germanistica cehă are cale deschisă la cercetarea liberă și că va fi capabilă să îndeplinească sarcina pe care și-a propus-o acum treizeci de ani în cadrul conferinței de la Liblice și care până acum, în ciuda barierelor de limbă și a dificilei orientări în terenul cultural ceh, s-au străduit să o îndeplinească doar cunoșcătorii lui Kafka din străinătate: este vorba de cercetarea și evaluarea raportului lui Kafka cu caracterul național și cu cultura cehă oglindit în toată viața și opera sa.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE VĂZUTĂ DE ION CUCU

1). În Suedia, poeta Gabriela Melineanu e cu ochii tot pe literatura română.

2). Marín Preda, pe când medita la „Cel mai iubit dintre pământeni”.

3). În timp ce Geo Bogza explică, Octavian Paler e numai o mirare.

4). Trei creatori, pe vremea când nu erau în tot felul de *academii* și ministere: Andrei Pleșu, Ștefan Augustin Doinaș și Mircea Dinescu.

5). Un optzecist (Ioan Buduca) și un nouăzecist (Ioan Es. Pop) dau impresia că se au ca frații. La răs-cruce!

